Кр

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 131 (12221) | 1983 чылдың июнь 7, вторник | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 3 көп

СЭКП ОБКОМУНДА

Каа-Хем районнуң «Енисей» совхозунуң болгаш Чөөн-Хемчик районнуң СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозунуң удуртукчулары чер аңдарылгазын херекке албааны дээш партия талазы-биле хемчег алыскан.

СЭКП обкомунуң секретариады үстүнде ады кирген ажыл-агыйларда чер аңдарылгазының байдалын чугаалажып көрген болгаш ол талазы-биле чогуур доктаалды хүлээп алган. «Енисей» совхозтуң директору В. И. Кастерин болгаш СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң директору Х. С. Дамба-Даржа чер ажылының зона системазының негелделерин, партияның область комитединиң чогуур үезинде база шынарлыг ажылдап кылырының айтыышкыннарын херекке албаан деп ында демдеглээн.

Ол совхозтарда мынчага чедир чер ажылдап кылыр, чер чардырар доктаамал ажылдаар механизастаан отрядтар тургустунмаан, курлавыр кылдыр арттырган шөлдерниң шыгын базырбаан, органиктиг чемишчидилгелерни ынаар төкпээн. «Енисей» совхоз чер аңдарылгазының планын чүгле 15,2 хуу күүсеткен, СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхоз планын ёзугаар 1270 гектар черниң аңдарылгазын чорудар турган, чүгле 150 гектар черни аңдарган.

Чер аңдарылгазының талазы-биле хемчеглерни боттандырбааның түңнелинде ол ажыл-агыйларның шөлдери бок үнүштерге алзып эгелээн, баштайгы ажылдап кылыышкынның эрттирипкен хуусааларын дараазында кылып чорудар хемчеглерниң ажыктыын кудуладыр, ооң түңнелинде дүжүттүг чедир албазының чылдагааны тургустунар.

«Енисей» болгаш СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтарның директорлары В. И. Кастерин болгаш Х. С. Дамба-Даржа олар ажыл-агыйжы эвес чоруу база чер аңдарар талазы-биле чугула агротехниктиг хемчеглерни күүсетпээни дээш партия талазы-биле шыңгыы хемчег алыскан. Курлавыр кылдыр арттырып турар шөлдерни ажаарын организастаар талазы-биле четпестерни чоокку каш хонуктарда эдерин оларга хүлээндирген.

Ындыг чоруктар СЭКП Каа-Хем, Чөөн-Хемчик райкомнарының, райкүүскомнарының, ол районнарның агро-үлетпүр каттыжыышкыннарының (РАҮК) чөвүлелдериниң талазындан контроль чок болганының хараазында тургустунуп келгенин партия обкомунуң секретариады ооң-биле кады демдеглээн. Чер ажылының зона системаларында айыткан хемчеглерни хажык чокка күүседирин, ол сорулгаларны шиитпирлээринге ажыл-агыйларның удуртукчуларының болгаш агрономия албанының харыысалгазын бүгү тала-биле бедидерин доктаал оларга хүлээндирип турар.

ЛЕНИНГРАД. Балтийниң Серго Орджоникидзе аттыг судно тудуушкунунуң кол тудуг шөлүнде «Россия» аттыг дош бузар кончуг атомнуг улуг судно тудуушкунунуң бүгү ажылдары хайныышкынныг чоруп турар.

Ленинградтың корабльдер тудукчуларынга ол болза он бирги беш чылдың эң чугула чагыы болуп турар. Ол атомнуг суднону хуусаа бетинде сугже салып киирер дээш социалистиг чарыш калбарган.

ЧУРУКТА: Владимир Васильевич Орловтуң (мурнуку одуругнуң ортузунда) коммунистиг күш-ажыл бригадазы.

М. БЛОХИННИҢ фотозу. СЭТА-ның фотохрониказы.

Хүннүң медээлери

КЫРГЫЛДАГА БЕЛЕН

Барыын-Хемчикте «Шекпээр» совхозтуң Аянгаты салбырының малчыннары он бирги беш чылдың өзек чылында 8 муң хойну кыргааш, күрүнеге 16 тонна «чымчак алдынны» дужаар планныг.

Сарыг-Белде эрткен чылын ажыглалга киирген кыргылда пунктузун бо хүннерде аштап арыглаан, чугайлаан. Ында электриниг 20 хачыны тургускан, аңаа 22 хол хачызы-биле кыргыыр туруштарны немей кылган.

Совхозтуң дирекциязы, партком, профэвилел, ВЛКСМ комитеттери кыргылданы кыска хуусаада шынарлыг чорудары-биле четчир сапныг кыргыкчыларны, дук класстакчыларын, өске-даа ажылчыннарны белеткээн.

Бистиң корр.

• • •

ЧАШТЫРЫЛГАНЫ ДООСКАН

Бии-Хем районда «Кызыл тараачын» совхозтуң механизаторлары Совет Тываның 40 чыл оюнга уткуштур 5740 гектарда тараа культураларын кыска хуусаада бедик агротехниктиг арга-биле чажып дооскан.

№ 1, 2 хову-трактор бригадаларының тараажылары механизаторлар ортузунда чарыштың мурнуку одуруун ээлээннер. Хоочун механизаторларның бирээзи М. Даржай тараа чаштырылгазының үезинде планныг онаалдазын бүдүн чартык катап ажыр күүсеткеш, социалистиг чарыштың тиилекчизи болган.

«Кызыл тараачын» совхозта бо хүннерде 200 ажыг гектарда картофель олуртулгазын ажыл-ишчилер эгелээн. Ону кыска хуусаада доозар дээш коллектив машина-техниканы, кижи күжүн олче углаан.

Бистиң корр.

АЛБАННЫҢ АЯН-ЧОРУУ-БИЛЕ

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш Совет чазактың чалаашын ёзугаар Финляндия Республиканың Президентизи Мауно Койвисто июнь 6-да Москвада албанның аян-чоруун кылып чедип келген.

Финляндия Республиканың Президентизи М. Койвистону болгаш ону үдеп чоруур премьер-министр К. Сорсаны, өске-даа аалчыларны Внуково аэродромунга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Тихонов, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы, ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының бирги оралакчызы В. В. Кузнецов олар уткуп алганнар.

База ол ышкаш Финляндия Республиканың Президентизин ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының оралакчызы А. Ф. Ватченко, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчылары Г. И. Марчук, Н. В. Талызин, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Т. Н. Ментешашвили, ССРЭ-ниң министрлери, ССРЭ-ниң Финляндияда элчини В. М. Соболев, албанның өске-даа кижилери уткааннар.

Уткааннарның аразынга Финляндияның ССРЭ-де элчини А. Кархило, элээн каш даштыкы күрүнелерниң ССРЭ-де туруп турар дипломаттыг төлээлекчилериниң баштыңнары, Москваның ажылчы чоннарының төлээлекчилери база турганнар.

Аэродромга Финляндия Республиканың болгаш Совет Эвилелиниң күрүне туктарын көдүрген болгаш хүндүлүг таңныылды чыскааган. Күрүнелер гимннерин күүсеткилээн.

Н. А. Тихонов биле М. Койвисто совет дайынчыларның чыскаалын эргээннер. Хүндүлүг таңныыл байырлыг марш-биле эрткен. Бедик аалчылар Кремльче чорупканнар.

Мурнунда-ла доктааттынган чурум ёзугаар Финляндия Республиканың Президентизи М. Койвистону СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиум кежигүнү Ю. В. Андропов Кремльге албан ёзузу-биле хүлээп алган. Финляндия Республиканың Президентизинге ол чылыг-биле байыр чедирген, ол ышкаш ону үдеп чоруур албанның кижилерин: премьер-министр К. Сорсага, даштыкы херектер министри П. Вяюрюненге, даштыкы садыг министри Е. Лайнеге, Финляндияның күрүне секретары М. Туовиненге база байыр чедирген.

Кремльге болган ужуражыышкынның ёзулалынга Н. А. Тихонов, А. А. Громыко, В. В. Кузнецов, И. В. Архипов, Н. С. Патоличев олурушкан.

Финляндия Республиканың Президентизиниң резиденциязында Финляндияның болгаш Совет Эвилелиниң күрүне туктарын көдүрген.

Кремльге болган албанның ужуражыышкынның соонда СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиум кежигүнү Ю. В. Андропов Финляндия Республиканың Президентизи Мауно Койвисто-биле кыска беседа кылган.

(СЭТА).

ЧЕДИИШКИННЕР КӨСКҮ

Он бирги беш чылдың үшкү, өзек чылының планныг онаалдаларын чедиишкинниг боттандырарынга күш-ажылчы салыышкынын киириштирер дээш Өвүр районнуң амыдырал-хандырылга бүдүрүлге эргелелиниң коллективи күжениишкинниг ажылдап турар.

Беш айларның чонга ачы-дуза чедирер планын май айның 30-де 104,1 хуу күүседип, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 4,1 хуу өстүрген. Эрткен чылдың бо үези-биле деңнээрге 12,4 хуу өзүлделиг болган. Бо чылдың беш айларының түңнели-биле алырга, бо хүннерде өзек чылдың 7 айларының үлүүнде ажылдап турар. Бо чедиишкиннер партия, профэвилел, комсомол болгаш өске-даа хөй-ниити организацияларының чамдык ажылдарны кылып чорутканының түңнелинде чедип алдынган. Коллективтиң ажылчынчылери чоннуң амыдырал-хандырылгазынга шынарлыг болгаш культурлуг ачы-дуза чедирериниң талазы-биле болгаш күрүнениң өнчү-хөреңгизинге хумагалыг болурунче чогуур кичээңгейни салып турар. Ажыл шагын чоп ажыглап, ай, кварталдың планныг даалгаларын күүседип турар мурнакчыларга А. М. Монгуш, С. С. Ондар, М. К. Донгак, Н. Х. Донгак, Л. К. Монгуш болгаш оон-даа өскелер хамааржыр. Хоорай, суурларны аян-шинчи киирери база кол айтырыгның бирээзи. Ажылчыннар чаагайжыдылга ажылынга идепкейлиг киржип, бо чылгы олурткан ыяштарының суггарылгазын өй-шаанда кылып турар.

Коллективте чылдагаан чок ажыл шагы үзер, озалдаар, ажыл шагындан эрте чанар чоруктар эвээжээн. Ынчалза-даа шуут чок деп база болбас. Янзы-бүрү чылдагааннар-биле чоннуң чагыын саададыр, өй-шаанда кылбас, үрей кылыр таварылгалар база таваржып турар. Бо четпестерни чок кылыр талазы-биле тускай беш кижи составтыг шынар хыналдазының комиссиязын тургускан. Ол ышкаш арыг-шевер талазы-биле комиссия база ажылдап турар. Бо комиссияларның ажылын понедельник санында дыңнап турар. Мындыг хемчеглерниң түңнелинде мында күш-ажылчы сагылга-чурум экижип, чедиишкиннер көскү апарган.

Совет Тываның 40 чылынга уткуштур ажылчыннар ортузунга политмассалыг. организакчы ажылдарны күштелдирип, социалистиг чарышты организастаарын улам экижидип, бүдүрүлге онаалдаларын чедиишкинниг боттандырарынче угланган дээштиг ажылдарны Өвүр районнуң амыдырал хандырылга бүдүрүлге эргелели чорудар.

И. ТУВЕКЕЙ.

АДАКТАЛГАН

Бай-Тайга районда «Тээли» совхозтуң Найырал салбырында часкы хову ажылы адакталып келген. Салбыр бо чылын 450 гектарга тараа культуралары сула, кызыл-тасты, 2818 гектарга мал чемин, 15 гектар картофельди, 5 гектар янзы-бүрү ногааны тарыыр планныг.

Агаар-бойдустуң соок, хаттыг хүннери турза-даа, часкы тарылганы кыска хуусаада, эки шынарлыг доозар дээш, чер ажылының специалистери, механизаторлар дааңган ажылдарын херээнге бердингенин оларның ажыл-ижинден көрүп болур. Хову ажылдакчыларының ажылдаарынга, чурттаарынга болгаш дыштанырынга таарымчалыг байдалдар тургустунган. Оларның хостуг үелеринде ойнаар херекселдер бар. Аъш-чем хандырылгазы эки. Чурттаар чер арыг-силиг, орун-дөжек четчир болгаш чунар-бажың ажылдап турар.

Социалистиг чарышты организастап, ооң түңнелдерин 5 хонуктап үндүрүп, мурнакчыларга шаңналдарны тыпсып турар.

Ооң уламындан часкы тарылганың ажылы адакталган. Картофель болгаш ногаа олуртулгазындан өске тараа болгаш мал чеми культураларының тарылгазы доозулган.

Механизаторлардан Х. Казак-оол, С. Конзай, Д. Алыг, И. Данзы, В. Айыр-Санаа, С. Байлаң-оол, А. С. Ужар-оол, С. Амирбиде, С. Чүлдүм болгаш өскелер-даа хүн нормаларын ажыр күүседип, часкы тарылгага эки ажылдап турарлар.

Д. МОНГУШ.

БРИГАДИРНИҢ КҮЗЕЛИ

«Тудуг кезектери» комбинат моон мурнунда чылдарда хожудангай ажылдыг коллективтерниң санынга үргүлчү кирип келген. Ооң уламындан чыл төнчүзүнде күрүне планын күүсетпейн баар турганын билир бис. Комбинаттың багай ажылынга хамаарыштыр шүгүмчүлелдиг материалдар бистиң солунувуска каш-даа парлаттынган. А бо үшкү, өзек чыл ол улуг бүдүрүлгениң ажыл-чорудулгазынга эргилделиг чыл болган. Чыл эгезинден бээр комбинат дыка бүдүрүкчүлүг ажылдап, хожудаашкындан чоорту уштунуп, ай санында эки көргүзүглерни чедип ап келген. Ам бо бүдүрүлге Кызыл хоорайның мурнакчы коллективтериниң санында кирген.

Улуг бүдүрүлгениң ниити чедиишкини ында ажылдап турар 25 бригаданың каттыштыр бүдүрген продукциязының түңнел көргүзүүнден хамааржыры билдингир. Ындыг-даа болза, оларның чамдыктары чогуур деңнелге чедир ажылдавайн турар. Оларның саны эвээш. А эки ажылдыг, бедик бүдүрүкчүлүг бригадалар бүдүрүлгеде хөй болганындан комбинат чыл эгезинден бээр дең-дески ажылдап турар. Шак ындыг бригадаларның санынга Д. Б. Сегбениң удурткан коллективи кирер. Хептекчилерниң бо бригадазы эрткен беш айларда 2704 кубометр тудуг материалдарын бүдүрүп үндүрер планын 2711 кубометр кылдыр күүсеткен. Бригада күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң планын 116,3 хуу боттандырган. Оларның кол продукциязы — бажыңның даштыкы калбак ханаларын, дээвиирлерин хептеп, кудары. Оларны бүдүрери ындыг-ла белен эвес. Ажылчын бүрүзүнден бедик мергежилди, ажылга харыысалгалыг чорукту, анаа ынак болурун негээр. Бригада кежигүннери ону эки билир болгаш боттарының хууда разрядтарын бедидип алыры-биле комбинатта өөредилге пунктузунда түр курстарда өөренип турарлар. Бо хүннерде бригадада бар 13 ажылчынның 7-зи 4-кү разрядтыг. Олар эң бедик мергежилдиг ажылчыннар-дыр. Бо ажылчыннар демир-бетон конструкцияларны цегипин технологтуг кандыг-даа операцияларын эки шынарлыг кылдыр күүседип билирлер.

Бригаданың ийи кежигүнү үшкү разрядтыг. А разрядын бедидип алыр дээш 4 кижи хептекчиниң, ийи ажылчын каннакчының курстарында өөренип турарлар. Ылаңгыя Виктор Салчак, Алексей Донгак олар кызымак өөренмишаан эки ажылдап, өскелерге үлегер-чижээн көргүзүп турарлар. Ниитизи-биле ажылчын кадрларны хептекчиниң, арматурщиктиң, каннакчының, кран башкарыкчызының мергежилдеринге өөредип алыр талазы-биле ажылды комбинаттың болунда багай эвес организастаан. Өөредилге пунктузун доосканнарның саны чылдың-на көвүдеп турар.

Делгер Буруштуевичиниң бригадазы ийи ээлчеглиг ажылдап турар. Ээлчег бүрүзүнде-ле алды кижи бар. Оларның аразында хөй чыл ажыл стажтыг — Валентина Андреевна Казанцева. Ол хептекчилеп (чүгле бо комбинатка эвес) 20 ажыг чыл ажылдаан. Ажылдың эки шынарлыы, оон бедик бүдүрүкчүлүү дээш кызымак, биче сеткилдиг, төлептиг кижи. Ол ышкаш Владимир Монгуш, Виктор Уваров, кран башкарыкчылары Надежда Тенцина, Татьяна Яковлева хоочун ажылчындан чыда калбастар. Олар хүн үлүүн үргүлчү күүседип, шалыпчыларның одуруунда чоруп орарлар.

Ам бригадирниң дугайында каш сөс. Делгер Сегбе бо комбинатка ажылдааш үр болбаан. Беш дугаар чылдың үлүүнче чаа кирген. Баштай бо-ла цехке хептекчилеп эгелээн. Ынчан ооң бригадири Валерий Манчин турган. Аныяк ажылчынны дуржулгалыг бригадир хөй-ле чүвеге өөреткен. «Кончуг төлептиг, дузааргак, биче сеткилдиг кижи чүве. Ооң байлак арга-дуржулгазын ханы өөренип, билип алганымга чоргаарланып, ону сактып чоруур мен» деп, Делгер Буруштуевич мээң-биле ужуражы бергеш, бүзүредип чугаалады.

Удавааанда кадыы баксыраш, бригадир ажылдавайн барган. Ооң орнунга алызындан кызымак, ажылдың хыйын тыва берген Делгер Сегбени томуйлаан. Ол бирги бригадирниң чагыг-сүмезин ёзугаар ажылдап, кижилерни билдилиг удуртуп-баштап шыдаарын көргүскен. Ооң бригадазы ай, квартал планнарын доктаамал күүседип, эки ажылдыг диртип мактады берген. Ындыг-ла үр болбаанда ону кожазында шак-ла ындыг ажылдыг хожудангай бригадаже шилчиткен. Делгер Буруштуевич анаа баргаш, баштай-ла күш-ажылдың сагылга-чурумун экижидип алырынче кол кичээңгейни углаан. Кижилер ортузунга кижизидилге ажылын бирги черге кылдыр көрүп, ажылчыннарның сонуургалын көдүрген. Бригаданың ажыл-херээ чоорту экижип, сагылга-чурум үрээр кижилерниң саны ырак кызырылган. Ам ол бригада бедик мергежилдиг ажылчын кадрларлыг эп-найыралдыг коллектив апарган. Оларның ажыл-херээ бүдүнгүр. Бо чылдың эгезинден бээр безин олар бригадалар аразында социалистиг чарыштың бирги черин ийи, а ийиги черин бир удаа ээлээн.

«Тудуг кезектери» комбинатта бригадалар чөвүлели бар. Ооң даргазы Д. Б. Сегбе болган. Ол база анаа көргүскен улуг идегел-дир. Ону ажыл-херек кырынга шыңзыдар дээш Делгер Буруштуевич өске эш-өөрү-биле быжыг харылзаалыг ажылдап турар. Бригадалар чөвүлелиниң ажылы хөй талалыг. Ооң кежигүннери бригада бүрүзүнүң ажылын продукцияның шынарын хынаарынга социалистиг чарышты түңнээринге, хандырылга үзүктели берген таварылгада администрацияга айтырыг тургузаарынга болгаш өске-даа чүүлдерни күүседиринге киржир. Ам олар 1 болгаш 4 дугаар бригадаларның бүдүрүп турар продукциязының шынарын хынаарлар.

Бригадир Д. Б. Сегбе күш-ажылчы бедик көргүзүглери дээш ССРЭ-ниң 60 чыл оюнуң бүдүүзүнде «Он бирги беш чылдың шалыпчызы» деп хөрек демдээ, ССРЭ-ниң Аар тудуг министерствозунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаткан. А комбинаттың администрациязы, партия организациязы ону каш удаа шаңнап, мактаан.

Бо хүннерде бригадирни, ажылчыннарны дүвүредип турар айтырыглары ында чок деп болбас. Апрель 16-дан май ортанга чедир 18—AIII маркалыг арматура демирлери келбээн. Оларны 20—AIII марканыы-биле солуй кылырга, хөй үе үндүрер, берге ажыл болур. Чогум херек металл чокта канчаар боор, анаа орар эвес, эрткен үеде бригада ындыг байдалга ажылдаар ужурга таварышкан.

Бригадирниң күзели кандыгыл? Мен ындыг айтырыгны Делгер Буруштуевичиге салдадым. Ону ол боду чугаалай берди: «Чаңгыс күзелим бар. Материал-биле хандырылганы үзүктелдирбес болза» — дээр мен. Ол ынча дээш, бир эвес хандырылга эки болза, ай, квартал санында чүнү кылып болурун, кайы хире хемчээлдиг продукция бүдүрүп аарын санап, түңнеп, деңнеп орду. Аныяк-даа болза, дуржулгалыг бригадирниң ол санаашкыннары дыка үндезиниг, ажыктыг чорду.

Ш. ДОРЖУ,
«Шынның» корр.

БЕЛЕН ЭВЕС

Каш-ла хонгаш хой кыргылдазы эгелээр. «Хөндергей» совхоз он муң хире хойну кыргыыр. Ындыг болза-даа, бөгүнге чедир ында кыргылда пунктузу шуут септеттинмээн. Лозуң, плакат хамаанчок хой кыргыыр сери, электри хачылары белен эвес. Мындыг чугула кампанияга кичээңгей салдынмаан чорук ажыл-агыйжы эвес байдалды көргүзүп турар. Ынчангаш дүн-хүн чок хемчег алыр үе келген.

К. МОНГУШ.

ЧАЙГЫ ШӨЛЭЭЛЕР ҮЕЗИ

Чайгы шөлээлер үези эгелээн. Миллион-миллион ажылчы чоннар кадыкшылга черлеринге баарлар, төрээн черинге экскурсиялар болгаш походтар кылырлар. Дыштаныкчыларга таарымчалыг байдалдарны тургузуп бээри-биле профэвилел организацияларының ажылды канчаар организастап турарын СЭТА-ның корреспондентилери дыңнадып турарлар.

ӨГ-БҮЛЕНИҢ ДЫШТАНЫЛГАЗЫ

Тудуг материалдарының үлетпүрүнүң бүдүрүлгелериниң каттыштырган акша-хөреңгилериниң күсели-биле туттунган Каунастың суг хөлбээзиниң кыдыында «Скалда» эмнелге төвү дыштаныкчыларны хүлээп ап эгелээн. Комплексте кирип турар чүүлдер болза, бүдүн чыл дургузунда ажылдаар өг-бүлелиг кижилер санаторийи, хеме станциязы, күш-культура хоорайжыгажы.

Литвада кижилерниң өг-бүлелери-биле дыштаныырынче улуг кичээңгейни салып турар. Энергетиктерниң кадыкшылга комплекизи Электренай хоорайның чоогунда кылымал далай кыдыында ажылдап турар. Бүгү-эвилелдиң Паланга курортунуң эдеринчизи болуп турар далай эриинде Ванагупада кадыкшылга черин кедээ ажыл-агый ажылдакчыларынга тудуп берген.

Бо чылын профэвилелдерниң путёвкалары-биле республиканың курорттарынга шупту 200 муң ажылчыннар, колхозчулар, албан-хаакчылар болгаш оларның кежигүннери дыштанырлар.

(СЭТА).

Каунас.

ДАШТЫКЫДА

ШАҢНАЛДЫ ТЫВЫСКАН

ТОРОНТО. (СЭТА). Тайбың камгалалының Канада конгрезиниң президентизи доктор Морганга «Улустар аразынга тайбыңны быжыглаары дээш» делегейниң ленинчи шаңналын Торонто университединиң залдарының бирээзинге байырлыг байдалга тывыскан. Тайбыңны камгалаары болгаш быжыглаары дээш демиселдиң хереенге шылгараңгай ачы-хавыяазы дээш ол бедик шаңналга төлептиг болган.

«Улустар аразынга тайбыңны быжыглаары дээш» делегейниң ленинчи шаңналдарының талазы-биле комитеттиң даргазы академик Н. Н. Блохин шаңнал тывысырының ёзулалынга чүве чугаалап турган. Дж Морганның чайгылыш чок, принциптиг туружун, ядролуг дайынның айыылын чайладырынче, улустар аразынга тайбыңны хөгжүдүп, быжыглаарынче угланган ооң идепкейлиг, хөй талалыг ажыл-чорудулгазын демдеглээн. Тайбыңны камгалаары, ядролуг халаптың айыылын узуткаары бүгү улустарның ниити сорулгазы болгаш сагыш човаар чүвези ол дээрзин ол чугаалаан. Кижи төрелгетенниң болгаш келир салгалдың дириг чурттаар эргезин дайынның өрту узуткап кааптазын дээш бүгү улустар дайынның айыылын боздурбас ужурлуглар. Тайбың дээш бүгү демиселчилерниң ниити одуруунда Канаданың хөй-ниитизиниң төлээлекчилери база чоруп олурарлар. Тайбың камгалалының Канада конгрезиниң президентизиниң адынга чүве чугаалап тура, академик Н. Н. Блохинниң онзалап демдеглээни болза, делегейниң ленинчи шаңналын Силерге тыпсып турар чорук болза, тайбың талалакчыларының шимчээшкининге Силерниң улуг салыышкыныңарны үнелеп турары ол боордур.

Олурушканнарның адыш часкаашкыннарының адаа-биле ол Дж. Морганга «Улустар аразынга тайбыңны быжыглаары дээш» делегейниң ленинчи шаңналының дипломун болгаш Алдын медальды тыпсып берген.

Бодунуң сүрээдээшкиниг чугаазынга Дж. Морганның демдеглээни болза, чер кырынга тайбыңга кыжаныг болза, үрегдекчи чепсектиң курлавырын көвүдедип, ол чепсекти баштайгы согуушкун кылыр кылдыр ажыглап болур дээрзин ажы-биле медеглеп турар күштерден болуп турар. АКШ-тың шериг-үлетпүр комплекизи эгезинден тура-ла боо-чепсекти эндере бүдүрериниң эгелекчилери болуп келген дээрзин чүвени шыны-биле бодап чоруур кижилер билип турарлар дээрзин канада хөй-ниити ажылдакчы уламчылап чугаалаан. АКШ-та-даа, Канадада-даа улам күштелип турар дайынга удур шимчээшкин ол дугайын улам тодаргай билип турар апарган. Ол шимчээшкинниң Каттышкан Штаттарда киржикчилери ядролуг чепсекти немей бүдүрериниң соксадырын болгаш ооң соонда чоорту ону кызырарын, Канадада — чуртту ядролуг чепсек чок зона кылдыр чарлаарын, база ол ышкаш ол чепсекти бүдүрериниң болгаш ону чедирер херекселдерни кылырын хоруурун негеп турарлар.

Тайбыңның ленинчи шаңналының лауреаттарының санында каттыжып турар апарганымга кончуг өөрүп тур мен. Хемчээп четпес улуг когаралдарга таваржып турган, фашизмни тиилээш, бүгү делегейни кулданыышкындан хостаан чон ол шаңнал-биле мени шаңнап турар-дыр, боо-чепсекти эндере бүдүрер чорукту соксадыры-биле ол чоннуң удуртукчуларының хөй-хөй чылдарның дургузунда күжениишкиниг хемчеглерни боттандырып турарын мен ылап билир мен дээрзин Дж. Морган чугаалаан.

Тувинская
республиканская
БИБЛИОТЕКА
им. А. С. Пушкина

Совет көдээниң кижилери

АВАШКЫЛАР

Күзең Базыровна орай удуур, ол хиреэнинде даң бажында туруп чаңчыккан. Кежээ 7 шакта бызааларны таңныылга хүлээдип берипкеш, бажыңынче чанып келзе-даа, ооң бодал-сагыжы бызаа кажаазында. Үжен хире чыл бызаа ажаакчылап, шак ол амыр эвес мергежилдиң хөй-хөй чажыттарын шиңгээдип алган-даа бол, хоочуннуң сагыш-сеткилин чаа төрүттүнген бызааларның кадыкшыл байдалы болганчок-ла дүвүредип, кажааже киире бээр. Даанган ижинге бердинген, анаа олуп шыдавас, ажылгыр кижилер черле ындыг.

Бызаа ажаарында, бодап көөрге, кижи бергедээр, нарын чүве чок ышкаш. Херек кырында ол ажыл кижиден бедик харысалганы, кызымаккай, шыдамык чорукту негээр. Чүгле өпейлевес дээрден башка, бызааны база чаш уруг-биле домей ажаап, өстүрер. Чамдык кошкак, четпес төрүттүнгеннерни шарып, ораап база турар.

Күзең Базыровна туруп кээрге, эртенгиниң дөрт шак болган. Кеттинипкеш, суугузун хүрүледир одап, ооң кырынга сакпыңга шай тип кааш, боду дүүнгү шайының артызын чылдып, аартап алгаш, уруун оттуруп, чугаалаан:

— Эй, уруум, Тамар, тур. шымда. Ажылдаар шагывыс чоокшулап олур. Шай тип кагдым. Хайны бээрге, сүттеп каг. Ажып төктү бербезин, халак. Мен кажааже кылаштааш келийн. Дүүн кежээ төрээн инектиң оглун көрүптейн.

Күзең Базыровна үнүп кээрге, соогу хөлчок. Суур баарында чайын хөөлбектерлиг, тулаалыг чыдар, кыжын негейин дуй тыртпыныптар калбак шыктап хадымарлаап чывар арынны изиңнеди үрүп турар. Чамдык бажыңнарның соңгалары чырып турган. Ынаар ыт-даа ээрер, бажың эжиин хөк кылдыр хагганы-даа дыңналыр. Сүт-бараан фермазынга каш-ла минута болгаш ажыл-иштиң хайнып үнериниң баштайгы демдектери ол. Саанчыларның башкылыы туруп эгелээн.

Кажаага келгеш, таңныыл-биле мендилешкеш, бодунга быжыглаан 25 бызаазының «бажыңчыгаштарынче» чаңгыстап баккылап, ээгип көрген. Шуптузу-ла кылың уйгу кырында, тамчыктыг чыдар болган. Кажааның өске өрээлинге кире берген. Ында ооң уруу Тамараның азырап, ажаап турары бир айлыг бызаалары бар. Бир-ле бызааның клетказы шаккыладыр тепкиленгени ону чымсырт кылдырып, кичээндирипкен. Күзең Базыровна даап үнген черге чүгүрүп келген. Улуг-ла сарала бызаа тыртып, тепкиленген, аксындан ак көвүк огуп чыткан. Клетканы ажыдып киргеш, бызааның хол-будунга сула шимчээшкин кылып, иштин, ооргазын нугуй иткилээн. «Бо хире доруга берген бызааны канчап ышкынар боор. Канчап-даа тургаш, ооң тынын алыр херек» деп, иштинде чугаалаанмышаан, аптечкадан хачы алгаш, бызааның кулактарының бажын чара кезипкен. Биче болганда, бызаа бажын көдүрүп, тепкиленип, сириилээри оожургай берген. Чаш мал тырттып аараш, ол-ла хевээр өлүп болуруп хоочун бызаа ажаакчызы билбес эвес-ле болгай.

Күзең Базыровна мал эмчизи Алдынай Хемушкуну бажыңындан оттуруп эккелген. Оозу бызааның быктынче ийи улай сыккырткан. Элээн болганда, бызаа эккирип, мырыңай туруп кылаштай берген. Бо чижектиг таварылгалар Күзең Базыровна-биле хөй удаа болгулаан.

Барыын-Хемчик районнуң «Барлык» совхозунуң Бижиктиг-Хая сүт-бараан фермазында хоочун бызаа ажаакчызы, «Хүндүлелдиң Демдээ» орденниң, Ленинчи юбилей, ССРЭ-ниң УАЧД-ниң алдын, мөңгүн медальдарының, хөй херек демдектериниң, районнуң эң дээре бызаа ажаакчызы деп аттың эдилекчизи Күзең Базыровна Сарыгларның күш-ажылчы хүннериниң бир эртени-биле каксы таныштывыс. Шак ындыг бачым, дүвүренчиг минуталар, шактар туржук бүдүн дүннер, хүннер анаа чаңгыс эвес удаа таварышкылаан.

Бо хүннерде Күзең Базыровна чаа төрүттүнген бызааларның бирээзинге-ле онааштыр хонукта 600—700 грамм немелде деңзини ап турар. Бызаа төрүттүнерге-ле, иезинден чарып кааптар, ынчангаш инектиң чүгле шаразын кургадыр чылгап берген төлүн хол-биле азыраар. Он хире хондур иезиниң аа сүдү-биле чартык шактап эмискиктээр. Оон чоорту ниити сүтче, өске чемнерже киирер. Күзең Базыровнаның бодалы-биле алырга, кол-ла чүве бызааны төрүттүнген хүнүнден эгелээш, чемге өөредип алыры болур. Хайындырган сүттүг шайны дузун шала дап кылгаш, чемгерип эгелээрге, бызаа дүрген ниити чемче кириичел, ооң уламындан аарыг-аржык тоовас болур. Ажыл чүгле чаш малды чемгерери-биле кызыгаарлаттынмазы билдингир. Бызааның адаан хүнде 3—4 катап кургаглап, өдек төгер, турар клетказын үргүлчү чугайлаар — ажыл-ла хөй. Бызааларга хайындырган чарба, витаминниг сиген далганындан аңгыда, чойган чөвүрээзин хайындырган шайга холуп, киш-кулаа сывын аңгы хайындырып, чемгерип, ижиртип турар. Янзы-бүрү аарыглардан аарывазынга олар хөлчок дузалаар. Күзең Базыровна шак-ла ынчаар чаа төрүттүнген малды бир ай азыраш, бодунуң уруу Тамарага хүлээдип турар.

— Чаш бызааны аарыг-хамчыкка дээртпезиниң бир кол аргазы — арыг-силиг ажаап-тежээринде болур. Ооң адаан үргүлчү кургаглап, арыглаар, клетканы хүннүң чугайлаары чугула. Бодунуң одээнге боражып, малгашталган клетканы чылгааш, иштн аарып, аксы балыглап болур. Ынчангаш арыг-силиг тургузарының ужуру ол. Ол ышкаш даштын сөөк-ла дээш, кажааның иштин агаарлатпайн баары окта шын эвес чүве-дир — деп, Күзең Базыровна аныяк бызаа ажаакчыларынга, ылангыя уруу Тамарага бо-ла чугаалай берген турар.

Тамара ам мында таптыг-ла он бир чыл бызаа ажаакчылап, хоочуннардан дудак чок ажылдап, бедик көргүзүглерни чедип ап, коллективтиң хүндүткелин чаалап ап, авазының алдар-адын сыкпайн чоруур. Шилип алган мергежилиниң хыйн тып, ээээш эвес дуржулганы шиңгээдип алган. Назы-хары дээп, пенсиялаар чылы үнген иезиниң оруун оруктап, орнунга артары шиитпирлээн.

Коллективке шак ындыг кижилер турарга, өскелерниң холу туттунгур, кылган ижин дескештирбес болур. Бак-кыс Куулар, Чыскаал Кужугет, Полина Саая, Галина Доңчун-оол болгаш өскелер-даа авашкыларга чоргаарланып, оларның үлегерин эдерип, эрес-шудургу ажылдап турарлар.

Күзең Базыровна беш уругну кижизидип, өстүрген. Ооң уругларының эң улуу Тамараның дугайында үстүнде чугаалаан бис. Оон бичези Александр—шериг албанындан халажып келгеш, төрээн суурунда арткан. Амгы хүннерде ол фермада сиген хээндектээр машинаның операторы боор ажылдап турар. Ортун оглу Григорий—Ак-Довуракта мурнакчы тудугжу. Люба—Красноярскиниң кедээ ажыл-агый техникумунуң сургуулу, хеймери Вася—сески классчы.

Күзең Базыровна үе-биле деңге базып, партия, чазактың шиитпирин деткип, коллектив хуралдарынга ажыктыг саналдарын болганчок-ла бере бээр. Дузалал ажыл-агыйның хөгжүдеринге сагыш салып, совхоз мурнундан ийи-үш чыл бурунгаар шаңнаткан бызааларны инектер кылдыр өстүр азырап, оларны саап ижип, хаваннарны, оң ажыг шээр малды малдап орар. Хуузунда малының артыкшылдыг продукциязын күрүнеге садып, ССРЭ-ниң Аъш-чем программазын боттандырарынга бодунуң хууда үлүг-хуузун база киирип турар. Ооң доруктуруп өстүрген бызаалары Бижиктиг-Хая сүт-бараан фермазының эки шыпарлыг элбек сүттү берип турар сүткүр инектери, эъткир-шыырак шарылары боор доругуп турар.

Орден-медаль хөрээн каастаан, алдарлыг бызаа ажаакчызы Күзең Базыровна Сарыгларның дугайында ам-даа хөйнү чугаалап, уламчылап болур. Бо удаада ооң чымыштыг ижи-биле каксы танышканывыс ол.

В. ХОМУШКУ.

БАЙКАЛ ЭРИИНДЕ РЕСПУБЛИКА

ЧУРУКТА: БАМ-ның бурят участогунда кол демир-орук шугумун Ленинчи комсомол шаңналының лауреады Александр Бондарьның (ортузунда) удуртулгазы-биле салып турар.

В. МАТВИЕВСКИЙНИҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохроникаzы.

ЧОРГААРЛАНЫР БИС

Чазык, хүрең шырайлыг, бажының дүгү ногере берген, чугаакыры аажок, бежен хар иштинде назылыг хойжунуң аалынга ажылывыс аайы-биле чылдың кандыг-даа үелеринде чеде бээр бис. Ол болза «О-Шынаа» совхозтуң хоочун хойжузу, Күш-ажылчы Алдар орденниң үшкү чергезиниң эдилекчизи Шойдар Байырович Ээир-дир. Ол Сенденмаа-биле өг-бүле туткан чылындан эгелээш, ам бо хүннерге чедир мал малдап, хөй уругларын өстүрүп, Ак-Чырааның делгемнеринде чурттап, ажылдап турар. Олар ол-ла чылдарның иштинде доктаамал төрүүр хой малдап келген.

Арга-дуржулгалыг хойжу он бирги беш чылдың эгезинден бээр төрүүр 100 хойга онааштыр 90-дан куду хураган ап көрбээн. Ооң коданында бо-чылын төрүүр 324 хой бар. оон 315 хураганны камгалап алган. Ниити малының баш санының 99 хуузу камгалаттынган.

Малчын чыл санында-ла оолдары-биле 15-20 тонна сигенни белеткеп алыр. Өдек, кыштааның кол септелгелерин чазаглап көжериниң мурнунда-ла баш бурунгаар белеткеп, чаш малдың адаан кургаглаар өдекти четчир-биле белеп алыр. Кыштаанда байдал ажылдап, чурттаарынга таарымчалыг кылдыр кылдынган. Чунар-бажың база бар. Делгем, чырык соңгаларлыг агартыр чугайлап каан, ийи өрээл бажыңы малчынга таарышкан. Оон иштинге кирип кээрге, арыг-силиг, амгы үениң негелдезинге дүүштүр дериттинген. Эт-херекселин эмгелиг салгылаан. Хүрең дозулуг шалазының кырында хевис чаткан, кылаң чайырлыг демир-оруннарның артында өңгүр хевистер өрээл иштин чырыдып, аян-шинчи киирип турар. Ном болгаш хеп шкафтарын, садыгның стол, сандайларын көргеш, кижи кедээ-биле хоорайның ылгалының чидип бар чорууруп, амыдыралдың шапкын хөгжүлдезин сакты хонуп кээр.

Бажыңның даштында тыва өгнү бедик черде тип каан. Чунар-бажыңга неделя санында чунуп ап турар. Хевин база аңаа чуп алыр. Шаандагы ышкаш хар, дош эргизип турар чүве чок. Сугну машина-биле хүннүң-не сөөртүп эккеп бээр. Суг чыдар доскаарлыг. ону бичии бажыңчыгаш иштинге тургузуп каап болгаш доктаамал от салып турары-биле чылыг суг үргүлчү белен турар.

Малчынның кадайы Сенденмаа, шынап-ла, шевер кижилерниң бирээзи. Өгнүң иштинге кире бээрге, улуг, делгем, делгелге-даа сагындырар. Ширтектерни сырып, кожегелерни угулзалап тургаш кылып каан. Дааранып машина, аптаралар болгаш оруң шывыглары база-ла угулзалар-биле каастаттынган. Угулзаларның өң-чузунун, хевирин болгаш материалын таарыштырып кылганы черле онза. Ол ажылдарны кылырынга биче эвес күш үнгени илдең. Оруннарын ногаан торгу-биле кожегелеп каан. Чер-ле ынчаш, бажың-даа, өг-даа иштин эмгелээни көрүштүг. Өг боду база делгем: 12-12 баштыг чеди ханалыг.

Бистиң О-Шынааның малчыннары шупту өглерлиг. Ол өглер улуг, делгем, херекселдери каас, чараш. Эрткен чылдарда совхоз өглерге таарыжыр бичии стол, сандайларны чагыг ёзугаар кылдырып берген. Бо чылын чамдык кыштагларга бажыңнарны тудуп эгелээн. Ынчалза-даа өг малчыннарга черле чугула херек.

Бо-ла бүгү ажылдарны организастап чорударынга, ылангыя малчыннарның амыдырал-чуртталгазын көдүреринге херээженнер чөвүлелиниң ажылының ролю улуг дээрзин демдеглевес арга чок.

Хойжувус Сенденмаа — Маадыр ие. Оларның улуг оглу башкы. Амгы үеде совхозта профэвилел комитединиң даргазы. Эң хеймери 6 класста. Өскелери совхозта болгаш өске-даа янзы-бүрү черлерде тускай мергежилиниң аайы-биле ажылдап турарлар.

Олар ССРЭ-ниң составынга Тываның эки тура-биле киргенинден бээр 40 чылынга күш-ажылчы чедиишкиннерлиг ужуражыр дээш шудургу ажылдап турарлар. Ындыг ажылгыр кижилерге канчап чоргаарланмас боор.

С. АРТЫНА.

Чөөн-Хемчик районнуң хереглекчилер ниитилелиниң Теве-Хая суурда аъш-чем магазининиң ажылдакчылары бо чылдың бирги кварталында үүрмектеп садар бараан саарылгазын 107 хуу күүседкеш, районнуң магазиннериниң аразында чарыштың мурнуку одуруун ээлээн.

Улуг садыгжы Динмаа Ооржаковна Куулар, садыгжы Өдек Белековна Куулар олар кайызы-даа ында дөрт чыл ажыг үеде ажылдап, биче сеткилдиг, кызымак ажылы-биле чоннуң хүндүткелин чаалап алганнар.

Мурнакчы садыгжылар июнь айның планныг онаалдазын хуусаазындан эрте күүседир дээш кызымак ажылдап турарлар.

ЧУРУКТА: улуг садыгжы Д. О. Куулар ажыл үезинде.

МУРНУКУ ОДУРУГДА

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң, СЭКП ТК-ның май, ноябрь (1982 ч.) Пленумнарының шиитпирлерин амыдыралга боттандырар, он бирги беш чылдың ийиги чылының планныг онаалдаларын чедиишкинниг күүседир база Тываның ССРЭ-ниң составынга эки тура-биле каттышканындан бээр 40 чыл болур оюн толептиг күш-ажыл-биле уткуур дээш «Чыраа-Бажы» совхозтуң ажыл-ишчилери эрткен чылын болгаш бо чылдың бирги кварталында мал ажылының талазы-биле багай эвес көргүзүглерлиг болган. Ону дараазында сан-фактылардан көрүп болур.

Совхоз ниитизи-биле 1982 чылда күрүнеге мал продуктуларын садар планын: эътти — 102,2 хуу, сүттү — 106,8 хуу, а дүктүүн — 111,5 хуу күүсеткен. Азы тодаргайлаарга, пландан ажыр 10 тонна эътти, 39 тонна сүттү, а дүктү мурнуку чылдардан хойнү саткан.

Мооң мурнунда чылдарда бир хойга онааштыр 1,9 килограммдан ашпас дүк кыргып ап турган болза, 1982 чылда бир хойдан 2,2 килограмм дүк алган. Оон аңгыда мал продуктуларын бүдүрери 1981 чылга деңнээрге, 1982 чылда эът 1,4 хуу, дүктүү 12 хуу өскен.

Мал бажы өстүрериниң онаалдалары база күүсеттинген. Чижээ, мыйыстыг бода малдың баш саны 1981 чылга удур 0,7 хуу, хойнуу — 4 хуу, өшкүнүү 5 хуу өскен. Ниитиниң малының өлүп хораары болгаш самчыгдап, төгчеглээр чоруктар дыка кызырылган.

Мындыг бедик көргүзүглерни чедип алырынга кызымак ажылдаан малчыннарны демдеглээри чугула. Төрүүр чүс баш хойга онааштыр хойжулар С. С. Сонай-оол 128, О. С. Чечек 112, М. Х. Өлзей-оол 106 хураганны эрткен чылын камгалап алганнар. Ол ышкаш Дагыр-Шеминиң хойжу бригадазы 106, Улуг-Ховунуу — 110 хураганнарны камгалап алгаш, хой бүрүзүнден 2,1-ден 2,3 кг дүктү кыргып алганнар. Бо дээрге ажылды шын организастааның көскү херечизи-дир.

1982—1983 чылдарда совхозтуң малының кыштаглаашкыны багай эвес эрткен. Ооң түңнелинде 1983 чылдың бирги кварталында күрүнеге садар эът планын 112 хуу, сүттүүн — 101 хуу күүседип алган.

Үстүнде чамдык чедиишкиннерни чүнүң-биле тайылбырлап болурул? Хамыктың ужуру ажылды шын организастап турарында дизе частырыг чок. Чайгы үеде мал семиртилгезиниң, четчир сапныг чем белеткелиниң, кыштаглаашкынга белеткелдиң база ону эрттирип турарының үезинде мал ажылы-биле холбашкан бүгү кижилерниң ортузунга организакчы, масса-политиктиг ажылды күштелдирген болгаш ону салдынган сорулгаларны чедип алырынче угландыр чорудуп турар. Ынчангаш ол чогумчалыг түңнелди берип турар.

Совхозтуң ажыл-ишчилери он бирги беш чылдың үшкү чылында боттарынга алган социалистиг хүлээлгезин хуусаа бетинде күүседир дээш, ылаңгыя малдан алыр продукцияны көвүдедир, малдың баш санын өстүрер дээш бар арга-курлавырларны ажыглап, бедик көдүрлүүшкүннүг ажылдап турарлар.

Совхозтуң мал ажылының кол адыры — хой ажылы. Ындыг-даа болза, мында амгы үениң негелдезинге дүүшпес улуг четпестер бар. Хой ажылын чорудуп турарының культуразы чавыс. Ынчангаш ооң продуктулуу чавыс болгаш оожум темп-биле өзүп турар. Совхоз дирекциязы, зооветспециалистер уксаажыдылга ажылынче кичээнгейни кошкаткан.

Хой ажылының ажыктыг чорууп бедидериниң, ооң продукциязының бот-үнезин чиигедириниң кол үндезини — бот-орулга-чарылга болур. Ол деппилгелиг чаа арганы совхозка нептередир ажылдарны организаставаан. Бо ажылга зоотехниктерниң, бригадирлерниң организакчы чоруу четпес. Хойну тарып боозадыры-биле туттунган Дагыр-Шемиде, Улуг-Ховуда хой тарыыр пунктуларны эрткен 2—3 чылдарда ажыглаваан, ээн турар.

Ынчангаш бо четпестерни дарый эдип, ажылды шын организастаары совхозтуң дирекциязындан болгаш специалистерден негеттинип турар.

О. КАРА-САЛ.

Шыңгыы сагыыр

Төрээн черивистиң арга-арыын, байлааш камгалаары совет хамаатызы кижи бүрүзүнүң хүлээлгези. Мааа эң-не кол чүүл — өрт айыылын болдурбазы. Ынчалза-даа час келгени-биле хоорай, суурларның кудумчуларында, парктарда, аллеяларда бичии-бичии одагларны бо-ла көрүп болур. Оларны уруглар-даа, улуг-даа улус хоорай, суурларны аян-шинчи киирери-биле аштап-арыглап тура, эрткен чылгы бүрү, сиген болгаш оон-даа өске бок үнүштерни дүрген арыглаары-биле кыпсып турарлар. Часкы тарылгага белеткел үезинде хову-шөлдерге база ындыг одагларны көрүп болур.

А ол шын кылып турарывыс ол бе? Одагны кыпсырының ажыы бар бе?

Шак ындыг одаглар черниң дүжүткүр, үнүш үнүүчел чорунга хора чедирип турар. Сиген болгаш бүрүлер хөрзүннү, үнүштүң дазылын өл-шыктан чайгаар үрелириинден болгаш сооктан камгалап турарлар. Парктарда, аллеяларда кывыскан одагларның оруннары чамдык кижилерниң ногаан үнүштерге кам чогунун, оларның четпес билиинин херечизи.

Ылангыя хову-шөлдерге ындыг одаглар кедээ ажыл-агый шөлдеринче шилчээш, оруунга таварышкан куштарның болгаш диириг амытаннарның уяларын узуткап, арга-арыгларга улуг өрттү үндүрүп, бойдуска улуг когаралды чедирип турар. Одагларны чедир ежүрбес чорук колдуунда өрттү өөскүдер.

Чөөн-Хемчик районда Хөндергей совхозтуң трактористери Чойган-оол Моңгуш биле Доржу Саттың серемчилел чок чоруундан арга-арыг өрттенген. Бойдуска чедирген когаралы дээш оларны 450 рубль 80 көпеекке штрафтаан. Кызыл хоорайның чурттакчызы А. И. Торжунуң «Көк-Тей» совхозтуң девискээринге кывыскан одаандан өрт үнген болгаш бодунуң хууда автомашиназы өрттенген. Улус судунуң шиитпирлээни-биле буруулуг кижиге 100 рубльди төлеткен.

Өрт айыылынга удур чурум үрээни дээш 1982 чылда 90 кижиге арга-ыяш ажыл-агыйының болгаш хөй-ниитиниң ажылдакчылары материалдыг харысалганы хүлээткен.

Март 29-та Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели апрель 15-тен октябрь 15-ке чедир арга-ыяш ажыл-агыйының чөпшээрели чокка арга-арыг кирерин хораанының дугайында доктаалды хүлээп алган. Бо чорук өрт айыылын болдурбазынга улуг салдарлыг болган.

Кайы-даа черге өөскээн 10 өрттүң 9-у-ла кым-бир кижиниң серемчилел чок чоруундан болган боор турар. Ынчангаш төрээн черивистиң, арга-арыгларывыстың девискээри өрт айыылынга таварышпазын дээш, аңаа удур дүрүмнү шыңгыы сагыыр ужурлуг бис.

Г. МИХАЙЛОВ.

Хоорай, суурларывыстың аян-шинчизи

ДЕСКИ ЭВЕС

Республиканың хоорай, суурларында Совет Тываның 40 чылынга уткуштур чаагайжыдылга ажылдары калбарган. Чадаана хоорайның чурттакчылары төрээн хоорайын байырлалга чедир улам көрүштүг кылдыр чаагайжыдары-биле хемчеглерни ап чорудуп эгелээн. Хоорайның чамдык кварталдарынга оларның чурттакчыларының күжү-биле ашталга-арыглалды чоруткан. Кудумчуларда, албан черлери, организацияларның девискээринде чадаң үнүштерни немей олурткан. Чаагайжыдылга ниитизи-биле багай эвес чорун турар. Ындыг-даа болза чамдык кудумчуларда, чуртталга бажыңнарының девискээринде кажаа-херимнер үрелик, бок аштаттынмаан. Чижээ, Мир кудумчузунда ындыг, бок оваалаңы берген чыдар. Ол кудумчудан саржаг заводунче чоокшулаарга ниити арыг-шевер багай. Зеленая, Крестьянская кудумчуларының чаагайжыттынганы оон дээредевес. Суг хөөлбектели берген чыдар. машина-балгат эртерге, малгаш ол-бо талаже чаштаар. Эрткен дүшкен кижилерге ол кончуг таарымча чок.

Бүдүрүлге, организациялар, чурттакчылар бокту машинага чүдүргеш, Чадаана хемниң ногаан зоназынче төктүрүп турары канчап-даа таарышпас. Ам ол черге агаарлап дыштаныр арга чок, бок долган. Арыг чоогунуң шыгы [illegible] уну чурттакчыларының бок төгер чери апарганы хомудаңчыг. Херек кырында хоорайдан үндүрген бок төгериинге көрдүнген оңгар курут чыдар, шуут элдептиг.

Хоорайның чамдык организацияларының коллективтери хамааржыр девискээрин чаагайжыдарынче шоолуг кичээнгей салбайн турар. Район эмнелгезиниң дүрген дуза чедирер чериниң чанында скверде ыяш олуртунмаан, куруг. Культура бажыңының, раймаг девискээринде байдал база ындыг. Ынчангаш хоорайның чаагайжыдылгазында чедир көөр чүүлдер ам-даа бар.

К. МОНГУШ.
Чөөн-Хемчик район.

УЛАМ ЧААГАЙЖЫТТЫНАР

Самагалдай суур чыл санында чаагайжыттынып турар болгаш кварталдарда чаа тудуглар немежип турар. Ол — он-он чурттакчыларның чаа бажыңнарже көжүп турарының көскү чижээ-дир.

Кедээ Советтиң күүскому суур чаагайжыдылгазынче сөөлгү үеде улуг кичээнгейни угландырып келген. Суурнуң кудумчуларында штакетник — херимнер чаарты кылдыртан, септээрин септээн. Ам көрүштүг аажок. Чурттакчылар төрээн суурун чаагайжыдарынга идепкейлиг киржип турарлар.

Эрткен чылын суур чаагайжыдылгазынга 4 муң штакетникти, 2000 чагыны, 2,5 тонна чугайны үндүрген болгаш 5 көвүрүгну септеп, 5,5 километр орукту дескилээн, 6 километр буганы тыртып, ажыглалга киирген. Суурнуң Советская кудумчузунга, школа девискээринге 560 дөс ыяшты тарып олурткан.

Совет Тываның 40 чылын толептиг уткуур дээш чарыш албан черлеринде, организацияларда, бүдүрүлгелерде база калбарган. Суурнуң кварталдарының аразында база эң эки чаагайжыттынган өреге, агитквартал дээш социалистиг чарышка чурттакчылар идепкейлиг киржип турар. Эрткен чазын чаагайжыдылга талазы-биле элээн ажылдар кылдынган. Чижээ, суурда аллеяга 460 дөс ыяшты, ыткадын, кызырак-катты, шенне чечээң 340 дөстү тараан. Суурнуң кудумчуларынга 570 дөс теректи немей олурткан.

Суурнуң күш-ажылчы коллективтери хамааржыр девискээрин аштап-арыглаар, чаагайжыдар дээш улуг ажылдарны кылып турар. Райпо, орук-тудуг участогу, ыяш ажыл-агый чери, саң киндизи болгаш өске-даа коллективтер участоктарынга 80—100 чедир дөс ыяшты тарып, херим-кажааларын чаартып, будуп, чугайлаан.

Агиткварталдарның чурттакчыларының хуралдарынга ногаа, картофель тарып өстүрериниң дугайында айтырыгны чугаалашкан. Бо чугула ажыл эгелээн.

Самагалдай суурнуң чурттакчылары төрээн суурун улам шиник, аян-шинчилиг болдурар дээш мынчаар ажылдап турар.

М. ТИРЧИН.
Тес-Хем район.

ЭКИЖЭЭН

«Тииелеге» совхозтуң төп сүт-бараан фермазынга үш чыл мурнунда чораан мен. Ынчан ферманың ажыл-агыйының байдалы чогуур деңнелге четпес болган. Чоокта чаа бо фермага чордум. Байдал көскүзү-биле өскерилген. Саанчылар килин түлүк ажылдаан тур. Коошпаларга чарбаны норма ёзугаар каап, инектерни саарының бетинде белеткел ажылдарын чоруткан тур. Ферманың иштидашты арыг-силиг. Инектерни, моддургаларны көөрге, сергек, семис-шыырак костүр. Кышты хүр-менди ашканы илдең. Бо дээрге ферма коллективиниң чедиишкинниг ажылының херечизи-дир.

Совхоз дирекциязы ферманы эртем-билиглиг аныяк кадрлар-биле быжыглаан. Валентина Ликчар — ферма эргелекчизи. Ол Улан-Удэниң кедээ ажыл-агый институдун дооскан. Ында зоотехник Елена Монгуш база дээди эртемниг. Ук коллектив Совет Тываның 40 чылынга тураскааткан социалистиг чарышка идепкейлиг киржип турар. Чарыштың негелделерин чараштыр бижээш аскан. Ол ёзугаар ажылды он хонуктап, ай база кварталдап түңнеп келген.

Фермада мурнакчылар немежип турар. Чижээ, кедээ Совет депутады, коммунист Девек Монгуш, Бочууна Куулар болгаш өскелер-даа ажыл-иштиң баштакчылары болуп келген. Эрткен чылын бо саанчылар боттарынга быжыглаан 20 инээниң бирээзинден-не 2200 ажыг литр сүттү саап алганнар. Бо чылдың бирги кварталында олар бир инектен-не 530-560 литр сүттү саггаинар. Дуржулгалыг саанчылар аныяктарны мал ажылынче хаара тудар херекке биче эвес үлүүн киирип турар. Ынчангаш фермада аныяк саанчылар немежилээн. Саанчы кыстар Марита Ондар, Чечек Лакпа, Көк-Уруг Ооржак болгаш өскелер-даа социалистиг хүлээлгелерин эки күүседип, мурнуку одуругже киргеннер.

Х. ОЙДАН-ООЛ.
Кызыл район.

УЛАМ ШАПКЫНЧААН

Тожу районда «Май 1» совхоз мал чеминге хереглээр арбай болгаш сулаңың ногаан массазының бедик дүжүдүн чыл санында ап келген. Совхоз часкы тарылгага багай эвес белеткенген. Бо чылын час соок, хат хадыыр, хар чаар, агаар үргүлчү өскерлип келгени-биле тарылганы орайтап эгелээн.

Совхозтуң механизаторларының кызымаккай күш-ажылының түңнелинде 795 гектар черни ам бо хүннерде ажылдап кылгаш, 463 гектар черге тарааны чаштырган. Часкы тарылга эгелээниинден бээр трактористер Калзаң Моңгуш, Алексей Бичейбен, Николай Бегинче, Дүктүг-оол Мылдайбан болгаш өскелер-даа эки ажылдап, хүн нормазын ажыр күүседип, мурнакчыларның одуруунда чорук турар. Механизаторларны хостуг үелеринде ойнаар херекселдер-биле хандырганы эки. Социалистиг чарышты организастаан болгаш ооң түңнелин 5 хонуктап үндүрүп, мурнакчыларны шаңнап, мактап турары өөрүнчүг.

Хову турлаанда столовая, чунар-бажың доктаамал ажылдап турар. Ында поварлар Тамара Кол, Рада Шаңмаржы олар хову ажылдакчыларынга амданныг чемнерни кылып берип турары-биле оларның ажылы мактаддыг.

Д. АПЫР-САНАА.

Кижилер болгаш чылдар

ЧОН-БИЛЕ КАДЫ

Кижилерниң төрүттүнген хүнүн демдеглээри — улустарның чаагай чаңчылдарының бирээзи. Ол ёзуну сагып бодунуң чырык өртемчейниң чымыштыг амыдыралынга киржип келгениниң чартык чүс чыл оюн эртемден, чогаалчы, журналист, башкы М. А. Хадаханэ ажыл-чорудулгазында чедиишкиннерлиг уткуп турар.

М. А. Хадаханэ 1933 чылдың алды айның эгезинде Иркутск областынга төрүттүнген. Ооң адазы А. Изынеев—партия ажылдакчызы чораан. Ол бодунуң өг-бүлези-биле 1945 чылда Тывага ажылдап чедип келген болгаш оон бээр урууларын тыва улустуң чаңчылдарынга, культуразынга, Тываның бойдузунга ынак кылдыр кижизидип каан. Өг-бүлениң уругларының улуу Марияның сөөлүнде барып Иркутск университедин доосkaш, Кызылга ажылдап чедип келгениң — ада-иезиниң ону Тывага ынак кылдыр өстүргениниң херечизи дизе хөөреткени ол эвес.

Төөгүнүң, дылдың, литератураның Тыва эртем-шинчилел институдунга М. А. Хадаханэ 1955 чылда эртем ажылдакчызы боол ажылдап эгелээш, университетке алганы орус болгаш делегей литературазының дугайында делгем билиглеринге даянгаш, тыва аас чогаалын, литератураны, төөгүнү бурунгу болгаш амгы уран чүүлдү өөренип кирипкен. Оон бээр хөй чылдар дургузунда бот өөредилгениң ачызында М. А. Хадаханэ республиканың алдан-чеден чылдардагы культурлуг негелделеринге таарышкан, хөй дакпыр тускай эртемнерлиг хөй эвес кижилерниң бирээзи болу берген.

Эрткен барык үжен чылдарның иштинде М. А. Хадаханэ тыва эртемге үнелиг ажылдарны кылган. Чайның изиинде, кыштың соогунда ырак, чоок дивейн республиканың районнарын кезип чорааш, М. А. Хадаханэ сураглыг тоолчулар Салчак Бичеп, Бурат Эртине, Ооржак Аспандай сугларның тоолдарын, ырларын, тывызыктарын чыып бижип, моол болгаш тибет дылдарда эрги номнарны дилеп, тып, эртем-шинчилел институдунуң ныгжамырынче киирген. Эң ылаңгыя Бай-Тайга районундан М. А. Хадаханэниң тыпканы «Кезер тоожузунуң» хол-биле бижээн дептери онза үнелиг болганын ынчан демдеглеп турганы сагындырар-дыр.

Тыва улустуң аас чогаалын чыып бижип, өөренип келгениниң түңнелинде М. А. Хадаханэ «Тыва үлегер домактар болгаш чечен сөстер» (1966), «Тыва улустуң тоолдары» (1969) деп чыындыларны орус дылга белеткеп үндүргүлээн.

Чогаадыкчы ажыл-чорудулгазының баштайгы чылдарындан бээр М. А. Хадаханэ чечен чогаалдың хөй айтырыгларын шинчилээринге киржип келген. Ооң литература шинчилээр ажылының онзагай талазы болза, чогаалчыларның боттары-биле оларның чогаалдарын тудуш харылзаштырып билири болур. Ынчангаш М. А. Хадаханэниң тыва литератураның үндезилекчилери С. К. Токаның, С. А. Сарыг-оолдуң, О. К. Саган-оолдуң, С. Б. Пюрбюнуң, А. А. Пальмбахтың чогаал ажылының дугайында статьялары чиге, ханы түңнелдерлиг, бадыткаттынган бодалдардан бүткен боол турарлар.

Тыва литератураның проза хевирин М. А. Хадаханэ эң-не ханы шинчилээн. Ооң түңнелинде «Тыва прозаның тургустунганы» деп диссертацияны бижээш, эртем кандидады деп атты алган. Эртемденниң ол ажылы тыва литератураның хөй-хөй совет литературалар-биле дөмей салым-чолдуун, талаларлыын база ооң тускайлаң ылгавырлыг демдектерин илереткени-биле төөгүлүг барымдааларны ажыглааны-биле солун боол турар.

Социалистиг утказыг, национал хевирлиг аныяк тыва литератураны бүгү совет номчукчуларга «Сибирские огни», «Дружба народов», «Улуг-Хем» сеткүүлдерни база «Литературная Россия», «Тувинская правда» солуннарны дамчыштыр суртаалдавышаан, ооң эки-эки чогаалдарын М. А. Хадаханэ орус дылче чараш, солун, номчукчуларга билдингир кылдыр очулдургулаан. Эртемденниң «Тываның чогаалчылары» деп ному, «Орус чогаалчылар Тыва дугайында» чүүлү тыва болгаш совет литератураларның харылзааларын көргүскен, номчукчуларның интернационалчы сеткилдерин оттуруп турар ажылдарның санынга каттыжар. М. А. Хадаханэ «Тыва литература», «Тыва литератураның төөгүзүнүң очерктери», «Совет хөй националдыг литератураның төөгүзү» деп, бедик үнелелди алган номнарны үндүргенинге киришкен. «Тыва театрның кижилери», «Тываның алдарлыг кыстары», «А. А. Пальмбах — чогаалчы» деп номнарны бижээн.

Ынчангаш, ССРЭ-ниң Чогаалчылар эвилелиниң база Бүгү-российаның театр ниитилелиниң кежигүнү, Тыва АССР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы, филология эртемнериниң кандидады М. А. Хадаханэниң чогаадыкчы ажыл-чорудулгазын тыва чечен чогаалдың ажылдакчылары болгаш номчукчулар сонуургап турар.

Д. КУУЛАР,
доцент, филология эртемнериниң кандидады, КПИ-ниң кафедра эргелекчизи.

НОМЧУКЧУЛАР-БИЛЕ УЖУРАЖЫЫШКЫН

Республиканың А. С. Пушкин аттыг библиотеказының номчулга залынга филология эртемнериниң кандидады, башкы болгаш критик М. А. Хадаханэ-биле номчукчуларның ужуражылгазы чоокта чаа болуп эрткен.

Номчукчу дыңнакчылар зал доллур чыглып келген. Ол студент чораан чылдарын, кылган чогаадыкчы ажылдарын, ам кылып турар чаа чүүлдерин болгаш келир үедеги чогаадыкчы планнарын чыылганнарга сонуургадып чугаалап берген.

Ол ужуражылга кежээзинге критик М. А. Хадаханэниң 50 ажыг ажылдарының делгелгезин национал болгаш чурт-шинчилел чогаалының килдизи организастаан. Аңаа ооң «Тыва проза» деп ажылы болгаш орус дылче очулгалары, төп журналдарга үнген чүүлдери делгеттинген. Ол кежээге чыглып келген номчукчулар башкы болгаш критик М. А. Хадаханэниң чугаазын база ооң ажылдарының делгелгезин сонуургааннар.

З. МОНГУШ.

«КҮШ-АЖЫЛДЫҢ ХООЧУНУ»
МЕДАЛЬ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы

Улус ажыл-агыйынга үр чылдарда ак сеткилдиг күш-ажылын үнелеп көргениниң демдээ кылдыр ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң өмүнээзинден шаңнаары болза:

БАРЫЫН-ХЕМЧИК РАЙОНДАН

Виктор Харитонович **Канаев** — «Тыва даг-дүгү» комбинаттың слесары.

Александр Николаевич **Киляшов** — «Тыва даг-дүгү» комбинаттың слесарь-септекчизи.

Таисья Феликсовна **Молоткова** — Ак-Довурак хоорайның төп район эмнелгезиниң санитарказы.

Биликмаа Онгаковна **Монгуш** — «Шекпээр» совхозтуң ажылчыны.

Апай-оол Лопсановна **Ооржак** — «Хемчик» совхозтуң ажылчыны.

Дүктүг Шаңмаковна **Ооржак** —ИХК-ның таңныыл чериниң контролёру.

Таракмаа Намзыраевна **Ооржак** — СЭКП райкомунуң техажылчыны.

Минчимаа Көк-ооловна **Саая** — «Хемчик» совхозтуң ажылчыны.

Иван Иванович **Скобелин** — «Тыва даг-дүгү» комбинаттың геологу.

Мария Павловна **Шамраева** — Ак-Довурактың септелге-тудуг эргелелиниң ажылчыны.

КЫЗЫЛ РАЙОНДАН

Вера Ивановна **Беликова** — Элегес-Аксының хана материалдары кылыр заводунуң мастери.

Павел Алдынмаевич **Бичекыс** — «Х Улуг хурал» совхозтуң ажылчыны.

Алла Поликарповна **Булатова** — «Кара-Хаак» совхозтуң ажылчыны.

Иван Дмитриевич **Булатов** — «Кара-Хаак» совхозтуң дарганы.

Марфа Петровна **Голубцова** — Кызылдың куш фабриказының товароведи.

Мария Ивановна **Дмитриева** — Тываның электри четкилериниң ажылчыны.

Уткелей Дүктүгбеевна **Кунчунмей** — Кызылдың ыяш ажыл-агыйының ажылчыны.

Шаңгыр Ондаровна **Куулар** — «Кара-Хаак» совхозтуң ажылчыны.

Павыйлап Чаш-ооловна **Салчак** — «Кара-Хаак» совхозтуң ажылчыны.

Сандак Арандолович **Сат** — «Кара-Хаак» совхозтуң малчыны.

Николай Георгиевич **Ткачев** — Кызылдың куш фабриказының чолаачызы.

Кыргыс Солаапович **Чаш-оол** — «Х Улуг хурал» совхозтуң тевежизи.

БИИ-ХЕМ РАЙОНДАН

Николай Яковлевич **Воеводин** — «Саян» совхозтуң ажылчыны.

Сергей Андриянович **Кашкаров** — Гуранның ыяш ажыл-агыйының ажылчыны.

Екатерина Оюновна **Кол** — «Хадын» совхозтуң ажылчыны.

Валентина Степановна **Лисянская** — «Кызыл тараачын» совхозтуң ажылчыны.

Валентина Михайловна **Шынга** — райпо ажылчыны.

ТАҢДЫ РАЙОНДАН

Любовь Яковлевна **Акбарова** — «Тыва кобальт» комбинаттың ясли-садының ажылчыны.

Раиса Захаровна **Бобылева** — Күрбанкының Хову-Аксында салбырының кассири.

Чутур Түменовна **Долаан** — Тока аттыг совхозтуң ажылчыны.

Михаил Сергеевич **Драгун** — Хову-Аксының участок эмнелгезиниң кол эмчизиниң ажыл-агый талазы-биле оралакчызы.

Евдокия Михайловна **Зрюкина** — Хову-Аксының участок эмнелгезиниң медсестразы.

Евдокия Николаевна **Козлова** — Балгазын сельпозунуң садыгжызы.

Мария Прохоровна **Кулешова** — Бай-Хаактың тараа хүлээп алыр бүдүрүлгезиниң ажылчыны.

Клавдия Семёновна **Михайлова** — Тока аттыг совхозтуң ажылчыны.

Ичин Биче-ооловна **Сарыглар** — «Революцияның чалбыыжы» совхозтуң ажылчыны.

Сарыг-кыс Тас-ооловна **Хурума** — «Тыва кобальт» комбинаттың шеверлекчизи.

Тамара Михайловна **Чистобаева** — республиканың туберкулёзка удур санаторияның ажылчыны.

Александра Васильевна **Шелепова** — республиканың туберкулёзка удур санаторияның ажылчыны.

ТЕС-ХЕМ РАЙОНДАН

Тондур Маскырович **Агбаан** — О. Шынаа ортумак школазының директорунуң ажыл-агый талазы-биле оралакчызы.

Карама Чылбак-ооловна **Баян** — «Кызыгаар» совхозтуң ажылчыны.

Чооду Чоодуевич **Кара-оол** — «Чодураа» совхозтуң бызанчызы.

Раиса Самдановна **Саар** — Самагалдай ортумак школазының кижизидикчи башкызы.

Буудай Чаш-оолович **Тюлюш** — «О. Шынаа» совхозтуң ажылчыны.

Чаштыгбай Севековна **Чикей** — «Чодураа» совхозтуң ажылчыны.

УЛУГ-ХЕМ РАЙОНДАН

Мария Павловна **Нагибина** — «Шагонартяжстрой» трестиң хүлээп алыышкын чериниң секретары.

Кертик Херелович **Ооржак** — «Ак-Турут» совхозтуң ажылчыны.

Галина Арсентьевна **Орехова** — «ҮТКА 25 чылы» совхозтуң профкомунуң бухгалтери.

Мартыс Тюлюшевна **Чигжит** — Ак-Туругда профтехучилищениң кижизидикчи башкызы.

«Күш-ажылдың хостуу» совхозтан:

Уйнук Кыргысовна **Кыргыс** — ажылчын.

Раиса Донгаковна **Мекпер-оол** — ажылчын.

Александра Кыргысовна **Оспакай** — ажылчын.

Анай Тюлюшевна **Самбыл** — ажылчын.

Тоспан Седенович **Тонгак** — ажылчын.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. МЕНДУМЕ.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Н. БОЙДУ.

Кызыл хоорай,
1983 чылдың май 31.

КОЖА-ХЕЛБЭЭ ДОГУННААШКЫННЫҢ ҮЛЕГЕРИ

«Кыска-даа бол, харлыг чай» дугайында финнерниң баштак чугаазы бо чылын дорт-даа, элдээрткен-даа утка-биле бодун бадыткавайн барган. Майның төнчүзүнде Хельсинки хоорайның чурттакчыларының чаңчыгып калганы булут бүдээлге хоорайның кырындан сойлуп чоруй барган, а термометрниң айтыкчызы соксаал чокка көдүрүлгеш, 30 градус чеде берген.

Соңгу чүктүң климады ындыг элдептиг боор-дур. Ынчаарга бистерни, ол чурттуң президентизи Мауно Койвистонуң Совет Эвилеличе албанның аян-чоруунуң бүдүүзүнде чалаттыра берген совет журналистерни, бир дугаарында соңгу чүктүң агаары сонуургатпаан деп чүве билир. Бистер хамыктың мурнунда Финляндияның чону чүнүң-биле, канчаар чурттап турарын, оларның ССРЭ-биле харылзааларны аңгы-аңгы адырлар аайы-биле канчаар көрүп турарын, ол харылзааларның келир үезин, кижи төрелгезинни амгы үеде дүвүредип турар кол айтырыгның дугайында оларның чүнү бодап турарын: дайын халавындан канчап чайлаарының дугайында боо-чепсекти эндере бүдүрер чорукту канчап кынчыктырбайн баарының дугайында, хостаттынган курлавырларны улустарның чаагай чорууңга ажыглаарының дугайында оларның бодалдарын сонуургап турган бис.

Ол сонуургал чүгле албанның аян-чоруунуң мурнуу чарыының үези-биле холбашкан эвес, харын бистиң чурттарывыстың харылзааларын чаңчыл болдура берген болгаш делегей байдалдарында өскерилгелерден хамаарышпас, бот-бодунга ажыктыг чаагай кожа-хелбээ догуннаашкынның харылзаалары-биле холбашкан.

Москва поездизи бистерни Хельсинкиге чедире берди. Чоруктарның болгаш ужуражылгаларның хос-чай чок программазы-биле таныштывыс, үе-шак чидирбези-биле ону дораан-на боттандырып эгелей бердивис. Ам, аян-чорук доосту бергенде, бүгү-ле көрген-билген чүүлдерден эң кол чүвени ылгап, аңгылаары кижиге күзенчиг боор-дур, ол чүл дээрге, даштыкы политика талазы-биле чазактың шугуму — «Паасикиви — Кекконенниң шугуму» деткиир талазы-биле Финляндияның чонунуң чаңгыс эп-сеткилдии. Ол шугум ССРЭ-биле найыралдың кады ажылдажылгазының болгаш бот-бодунга дузалажырының дугайында 1948 чылда чардынган керээге үндезилеттинип турар. Ийи чурттуң бүгү талалыг кады ажылдажылгазының быжыг үндезини болуп турар болгаш делегейге тайбыңның болгаш айыыл чок чоруктуң эрге-ажыктарынга дүүшкен даштыкы политиканы чорударынче Финляндияның чүткүлүн көргүзүп турар ол керээниң ужур-дузазының дугайын бистиң чугаалашкан кижилеривис шуптузу чугаалап турдулар: республиканың дээди удуртукчулары, парламент кежигүннери, бүдүрүлгелери болгаш солуннар кижилери.

Даштыкы херектер министри П. Вяюрюненниң чугаалааны: «1948 чылдан бээр бистиң чурттарывыстың аразында харылзаалары ол эң чугула документиге үндезилеп, хөгжүп турар. Финляндияның чаа даштыкы политиказының эгезин салган документиниң деткиир чорук фин ниитилелдиң эң янзы-бүрү кезектериниң иштинге кончуг дүрген калбарган дээрзин болуушкуннар көргүскен. Бөгүн бистиң бүгү чонувус Совет Эвилели-биле найыралдың болгаш кады ажылдажылгазының харылзааларының хөгжүлдезин деткип турар».

Экономиктиг бергедээшкиннерни бистиң чуртувус Барыын Европаның өске чурттарындан мерген ажып эртип турар дээрзин Финляндияның премьер-министри Калеви Сорса чугаалады. Чижээ, ажыл чок чоруктуң деңнелиниң бедии маргылдаа чок — бистиңде 5,8 хуу, а өске чурттарда ортумаа-биле 11 хуу болуп турар. Ол байдал бистиң Совет Эвилели-биле садыглажып турарывыс-биле тайылбырлаттынар. Ооң хемчээли чурттуң бүгү даштыкы бараан саарылгазының 20 хуузун ээлеп турар болгаш күчүлүг доктаамал фактор болуп турар. Бистиң садыг-экономиктиг харылзааларывыстың плаң ёзугаар, янзы-бүрү талаларлыг болгаш доктаамал бедип турар характерин база ожаап көөрү чугула, ол болза биске бистиң экономиктиг политикавысты баш бурунгаар планнаар арганы берип турар. Ол кады ажылдажылганың бир эң чугула түңнели болза, Финляндияны Арктиканың судно тудуушкунунуң кол чурту кылдыр ооң хуулдурганы болур. Географтыг байдалдарның аайы-биле ол адырны сайзырадырынга бистер боттарывыс сонуургалдыг болзувусса-даа, бир эвес Совет Эвилелиниң чагыглары чок турган болза, бистер амгы ышкаш ындыг делгем хемчээлди кажан-даа чедип ап шыдавас турган бис.

Финляндияның судно тудуушкунунуң үлетпүрүнге ССРЭ-биле кады ажылдажылганың кандыг рольдуг болуп турарының дугайын чуртта эң улуг фирмаларның бирээзи болур «Вятсиля» фирманың штаб-бажыңынга бистерге тодаргай чугаалап бердилер. Ол фирманың Хельсинкиде болгаш Туркуда бүдүрүлгелеринге туттунган он-он судноолар ам совет туктарның адаа-биле далайларда болгаш океаннарда эжиндирип чоруп турарлар. Оларның хөй кезии — совет специалистерниң киржилгези-биле кылдынган ховар конструкциялыг ледоколдар. А мурнунда — чаа кылыксанчыг төлевилелдер. Ол судноларның дузазы-биле компания делегей рыногунда быжыг турушту ээлеп турар. Компанияга кирген судноларны тудар болгаш септээр дугайында чагыгларның түңү эрткен чылдың төнчүзүнде 2,3 миллиард фин марка болган.

Суоми чуртунга бистиң чоруп турганывыстың эң бедик чадазы Финляндия республиканың президентизи М. Койвисто-биле ужурашканывыс болган. Бистиң айтырыгларывыска харыылап бээринге ол эвилеңи-биле чөпшээрешкен. Ам болур деп турар ССРЭ-же аян-чорук кончуг хынамчалыг белеткеттинип турар, ылаңгыя 1948 чылдың керээзин өскерилге чокка узадыр дугайында протокол тургузарын ийи таланың шиитпири ол аян-чорукту онза ужур-дузалыг болдуруп турар.

Соңгу Европаны ядролуг чепсек чок зона кылдыр хуулдурар дугайында Финляндияның саналын Совет Эвилелиниң бүрүнү-биле деткип турарының дугайын СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Ю. В. Андроповтуң бүзүредиин Финляндияның чону улуг сеткил ханыышкын-биле хүлээп алган дээрзин президент демдеглээн. Соңгу Европага ядролуг чепсек чок статусту быжыглаарынга дузалапкы дег зонага чоокшулажып турар бодунуң девискээринге хамаарыштыр чамдык, харын-даа чугула хемчеглер дугайында айтырыгны чугаалажып көөрүнге ССРЭ-ниң белениниң дугайында Ю. В. Андроповтуң медеглелин ханы билиишкин-биле уткуп алган бис.

Ийи чурттуң мурнунда үре-түңнелдиг болгаш чаагай кожа-хелбээ догуннаашкынның, доктаамал быжыгып турар харылзааларның хөй-хөй чылдары туруп турар-дыр деп быжыг бүзүрел-биле Финляндиядан үнүптүвүс.

Ю. РОМАНЦОВ.
(СЭТА).

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

ВАРШАВАНЫҢ ТРОЛЛЕЙБУСТАРЫ

ВАРШАВА. СЭТА-ның корр. А. Бабенконуң дамчытканы: он чыл үзүктелиишкинниң соонда Варшаваның кудумчуларында троллейбустар база катап көстүп келген. Чаа орук найысылалдың үлетпүрлүг кыдыын — Пясечнону хоорайның бир төп районнарының бирээзи-биле тудуштурган. Ам ол 13 километр орук-биле чорууруңга чүгле чартык шак чарыгдаттынар апарган.

1973 чылда троллейбустарны ниити хоорай транспортунга ажыктыг эвес деп санааш, оларны чурттуң өске хоорайларынга берипкен турган. Ынчап дыка хөй маршруттар эрги Варшаваның кызыы, дыйлагар кудумчулары-биле эрткен болгаш трамвайлар шугумнары-биле үргүлчү каржыр турган.

Бо удаада троллейбус оруктарын хоорайның шаандакы кызыгаарының ындында туттунган чаа чурттаалга болгаш үлетпүр районнарынга кылыр деп шиитпирлээн.

Совет Эвилелинден чеде берген баштайгы троллейбустар хоорайның кудумчуларында көстүп келген. Оларның бирээзи-ле 120 пассажирни алыр аргалыг. Варшаваның хөй-ниити транспортунуң хөгжүдерииниң планында 1985 чылга чедир элээн хөй чаа троллейбус оруктарын ажыдарын көрген.

АЛДАРЛЫГ «ЧАЛЫЫ НАЗЫН»

ХАНОЙ. СЭТА-ның корр. А. Минеевтиң дамчытканы: Ханой хоорайның театрының бажыңында көстүп келген В. Шекспирниң «Ромео болгаш Джульета» деп шиизи — Вьетнамның эң аныяк уран чүүл коллективтериниң бирээзиниң — «Чалыы назын» дээр театр бөлүүнүң ажылының түңнели болган. Бо чылын «Чалыы назынның» көрүкчүлер-биле баштай ужурашканындан бээр үш чылы болур. Театрның боду болгаш актёрлар-даа дыка аныяк-даа болза, ону ханойжулар эки билир болгаш ынактар: чурттуң кол сценазынга хөй эвес коллективтер боттарының ажылын ол ышкаш, ынчаар үргүлчү көргүспейн турар.

Театрның удуртукчузу Ха Ням Вьетнамның культуразының болгаш уран чүүлүнүң алдарлыг кижилериниң бөлүүнге хамааржыр. Оларның талантызы революстуг демиселдиң одунга каңнаттынган. Ол Август революциязынга киришкен, колонизаторларның кара-бажыңнарынга хоругдаттырып, партизаннарның хостаан районнарынга бот-тывынгыр концерттерге киржип турган.

Ха Ням Совет Эвилелинге режиссёр мергежилинге өөренген.

КОНСЕРВА ШУУШТУРУЛГАЗЫ

БУДАПЕШТ. СЭТА-ның корр. В. Немцевтиң дамчытканы: Венгрияның консерва бүдүрүлгелериниң коллективтери эрте часка чогуур үезинде белеткенгеннер. Олар сезон эгелээриниң ырак мурнунда-ла кураж ыл-агыйлар болгаш кедээ ажыл-агыйның бүдүрүлге кооперативтери-биле керээлерни чаргаш, оларга кылыр ажылдың хемчээлин, продукцияның шынарын экижидерин айыткан турган. Техника белен чоруунуң талазы-биле хемчеглерни чогуур үезинде алган.

Венгрияда элээн каш чылдарның иштинде чедиишкинниг ажыглап келген ол система консерва заводтарының боттарының ажылын перспективтиг кылдыр тургузар, ажылчыннар күжүн таарыштыр, долузу-биле ажылдаар арганы берип турар.

Венгрияның консерва үлетпүрү сөөлгү чылдарда чаа ногааларны болгаш кат-чимистерни болбаазырадырын дыка көвүдеткен. Адырның бүдүрүлгелеринге чылдыңа чартык миллион тонна ажыг янзы-бүрү ногаа болгаш кат-чимис консерваларны кылып үндүрүп турар. Ол бүгүнүң үштүң ийизинден хөйүн даштыкыже үндүрүп турар. Совет Эвилели венгр консерваларны эң хөйнү садып ап турар. Бо чылын Венгрия ССРЭ-же 250 муң тонна ажыг янзы-бүрү ногаа болгаш кат-чимис консерваларын чорудуп бээр.

ИРАН-ИРАК МЕСИЛДЕЖИИШКИН

Даштыкы информация агентилелдериниң дыңнадып турары-биле алырга, бо хүннерде иран-ирак фронтуда күштүг дайын чорудулгалары көзүлбейн турар. Үе-үелеп-ле ийи таладан үгер-боолар-биле аткылажып, ужар-хемелерниң кызыгаарлыг ужудуушкуннары боол турар. Тегеранга чамдык албан кижилерниң чугаалап турары-биле алырга, эптежиишкинниң негелделери ирак шериглерниң «дайын мурнундагы кызыгаарларже аткаарлаары, материалдыг когаралдарны эгидери боол турар». Ислам Иран Республиканың президентизи А. Хосейни-Хаменеи радиога чүве чугаалааш, «Иранның амгы үеде төледип алырының кандыг-даа тодаргай түңнү шуут адавайн турар деп медеглээн (мооң мурнунда 150 млрд долларны адап турган).

Рейтер агентилелдиң Тегерандан дамчытканы-биле алырга, Соңгу талада Касре-Ширинден эгелээш, мурнуу чүкте Хоремшахрага чедир маргылдаалыг кызыгаар районнарның тодаргай тайылбырын ында парлаан. Иранның албан кижилери Иракты иран девискээрниң кезиин эжелеп турбушаанын медеглээннер. Ирактың удуртукчулары боттарының ээлчээнде ирак Чепсектиг Күштерни «ийи чурттуң кызыгаарларынче» аткаарлаткан деп чаңгыс эвес удаа бадыткап турганнар.

Маңаа холбаштыр даштыкы хайгааракчыларның демдеглеп турары-биле алырга, маргылдаа элээн каш чүс дөрбелчин метр, улуг эвес чер девискээрниң уржуундан боол турар. Багдадтың болап турары-биле алырга, ол черлерни 1975 чылда Алжирге ат салдынган кызыгаар дугуржулгазын ёзугаар аңаа дамчыдып берген турар ужурлуг.

Ийи талага хоорайларга болгаш суурларга үрегдээшкинни болдурбазын даандырган дугуржулганы КНО-нуң хайгааралы-биле Иран-биле чарарынга Ирактың белениниң дугайында даштыкы херектер министри Т. Азизтиң медеглелин Багдадта нептереткен.

(СЭТА).

МАДРИДТЕ УЖУРАЖЫЫШКЫНДА

МАДРИД. (СЭТА). Совет Эвилелиниң быжыг туружу мадрид ужуражыышкынында ажыл-херектерге ханы салдарны чедирип турар. Совет Эвилели нейтральдыг болгаш каяа-даа каттышпаан чурттарның түңнел документизиниң төлевилелин өскертпейн хүлээп алгаш, ооң-биле ужуражыышкынны соңгаарладыышкын чокка доозарын медеглээн.

НАТО-нуң чурттары амдыгаа чедир-ле ындыг калбак политиктиг тура-соруу-биле харылзавайн турар. Олар база-ла мурнундагызы ышкаш, ужуражыышкынның киржикчилерин чугаалажыышкыннарны узамдыктырарынче киир тырттарын оралдажып турар.

Ол чорук НАТО чурттарының элээн хөй саналдарын эдилгелер болгаш немелделер-биле чаартыр дээр оралдажыышкыннардан көстүп турар. Оларны дыка хөй делегациялар таарымча чок деп долу үндезин-биле шүгүмчүлээннер. Ындыг эдилгелерниң кол-ла сорулгазы Хельсинкиниң түңнел шиитпирин бууралдырынче, суверенниг күрүнелерниң иштики херектеринге холгаарлаарынче угланган боол турар. Ындыг оралдажыышкыннарны кылгаш, АКШ, мадрид ужуражыышкыннарын улам узамдыктырар шугумну барымдаалап турар. Ол дугайын ужуражыышкынның көжегелериниң артынга улам-на ажыы-биле чугаалажып турар апарган. Совет Эвилелиниң делегациязы ындыг оралдажыышкыннарны быжыы-биле буруу шаап, чогум-на ак сеткилдиг эвес политиктиг сорулгаларны боттандырар ужурлуг ындыг эдилгелер мадрид ужуражыышкыннарын дүрген-не чедиишкинниг доозарынга кол шаптыктаашкын боол турарын айыткан.

ССРЭ-ниң делегациязының баштыңы, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министриниң оралакчызы А. Г. Ковалёв чоокта чаа пленарлыг хуралга чүве чугаалааш, сөөлгү хүннерниң болгаш неделяларның иштинде мадрид ужуражыышкыны НАТО чурттарының делегацияларының кылып турар элээн каш эдилгелерин чугаалажып көөрүнче албадаашкынга таваржып келгенин демдеглээн. Ажылчын бөлүктерге болгаш пленарлыг хуралдарга-даа ындыг оралдажыышкыннар боол турар.

Аңаа холбаштыр совет делегация ындыг хевирлиг эдилгелерни албадаар чорук ужуражыышкынны чүгле узадыр апаарын айтыры эргежок чугула деп санап турар.

Чүве билдингир болзун дээш, мадрид ужуражыышкынының киржикчизи күрүнелерге Совет Эвилелиниң кыйгырыында айыттынган чугула чүүлче кичээңгейни база катап угландырары чугула. «Ында киржип турар бүгү күрүнелерниң туруштары бүрүнү-биле билдингир апарган болгаш мооң соңгаар үре-түңнелдиг чугаалажыышкыннарны кылырының аргалары херек кырында чок боол турар» — деп, ында айыткан.

Бистерниң ажылчын бөлүктерге делегациялар аразынга ужуражыышкыннарның болгаш мооң мурнуу чарыында пленарлыг хурал-биле кады элээн каш пленарлыг хуралдарга бадыткаашкыннарны болгаш үнелээшкиннерни, частырыг үнүп болурунуң дугайында сагындырыгларны-даа катаптавас бис деп ССРЭ-ниң делегациязының баштыңы чугаалаан. Совет Эвилелиниң туружунуң дугайында оон өске канчаар-даа көргүзер болза, меге азы шын эвес болур ийик.

ГФР. Рурнуң үлетпүрүнге ажылдаар черлер дээш аңгы демиселиниң чалгыы оожургавайн турар. «Хеш» концерниниң Дортмундуда эң улуг металлургия заводунуң ындыг чыскаалды кылган ажыл-ишчилери «Чаңгыс эпте — күш» деп медеглээннер. Бүдүрүлгениң кризистиг кудулаашкынының үезинде артык ажылчын күжүн хостааш, бодунуң кончаазын хевээр арттырар дээш администрацияның кылып турар оралдажыышкыннарынга олар чаңгыс эптиг фронт-биле удурланып турарлар. Дайынчы ёзу-биле каттышкан каң эзилдирикчилери ажылдаар эргезин шиитпирлиг-биле камгалаарынга белен.

КАЯА ӨӨРЕНИРИЛ?

КРАСНОЯРСКИНИҢ ПОЛИТЕХНИКТИГ ИНСТИТУДУНУҢ КЫЗЫЛДА ФИЛИАЛЫ

Хүндүскү, кежээки болгаш бот-өөредилгелиг салбырның 1 курузунга студентилер хүлээп ап турар.

Автотранспорт факультединге. Чедип алыр мергежили — «автомобильдер болгаш автоажыл-агый».

Тудуг факультединге. Чедип алыр мергежили — «Үлетпүр болгаш хамааты тудуу».

Өөредилгениң кежээки салбырынга дараазында мергежилдерге: «автомобильдер болгаш автомобиль ажыл-агыйы», «үлетпүр болгаш хамааты тудуу».

Өөредилгениң бот-өөредилгелиг хевиринге дараазында мергежилдерге: «автомобильдер болгаш автоажыл-агый», «үлетпүр болгаш хамааты тудуу».

Билдириишкиннер киирериниң, кирериниң экзаменнерин дужаарының хуусаалары:

хүндүскү салбырларга кирерин күзээннерниң билдириишкиннерин июнь 20-ден июль 31-ге чедир хүлээп алыр, кирериниң экзаменнерин август 1-ден 20-ге чедир дужаар, август 20—25 хүннеринде киир санаар.

Кежээки салбырга өөренирин күзээннерниң билдириишкиннерин июнь 20-ден август 31-ге чедир хүлээп алыр, «автомобиль болгаш автоажыл-агый» мергежилинге кирериниң экзаменнерин ийи хуусаада чорудар: августуң 1-ден 10-га чедир болгаш сентябрь 1-ден 10-га чедир. «Үлетпүр болгаш хамааты тудуу» мергежилге кирериниң экзаменнери сентябрь 1-ден 10-га чедир болур.

Хүндүскү салбырга кирерин күзээннерниң билдириишкиннерин июнь 20-ден август 31-ге чедир хүлээп алыр, кирериниң экзаменнери «автомобильдер болгаш автоажыл-агый» мергежилиниң талазы-биле ийи хуусаада эртер: август 1-ден 10-га чедир болгаш сентябрь 1-ден 10-га чедир, а «үлетпүр болгаш хамааты тудуу» талазы-биле сентябрь 1-ден 10-га чедир болуп эртер.

Институтка кирерин күзээннер дараазында эртемнерге кирериниң экзаменнерин дужаарлар: физикага (аас-биле), математикага (аас-биле болгаш бижимел-биле), орус дылга болгаш литратурага (чогаадыг).

Ортумак школаны доозарда, алдын медаль-биле шаңнатканнар болгаш тускай ортумак өөредилге черлериниң шылгараңгай диплом-биле дооскан кижилер физикага (аас-биле) кирериниң экзаменин дужаар. Ол эртемге кирериниң экзаменин «кончуг эки» демдекке дужааганнар дараазында эртемнерге кирериниң экзаменнерин дужаарындан хостадыр, а бир эвес «эки» демдек алтар болза, арткан эртемнерниң шуптузунга дужаар.

Институтка конкурс барымдаалап шилип алырда, кирериниң экзаменнеринге алган демдектериниң нийти баллдарын болгаш база ортумак эртем дооскан документизинде бүгү эртемнер талазы-биле ортумаа-биле тып үндүрген демдээн барымдаалаар.

Чогуур факультетке шилип алган мергежилин ёзугаар хүлээп алыр дугайында билдириишкинни институттуң ректорунуң адынга, сөөлгү ажылдап турган черинден характеристика-рекомендацияны профэвилел организациязының удуртукчузунуң бадыткааны-биле, нийти билиг школаларының өөреникчилери директорнуң, класс удуртукчузунуң, комсомол организациязының шынзытканы-биле, (ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштеринден халажып келген шериг албанныгларга шериг кезектериниң рекомендациязын киирери албан эвес), ортумак эртем дугайында документини боду-биле, ортумак өөредилге черлерин дооскаңнар — дипломун (демдектери-биле кады), 6 санныг 3×4 хемчээлдиг бөрт чок чуруктар, күш-ажыл дептеринден ушта бижилге-биле, медицина шынзылгазы (№ 286 майык ёзугаар) киирер.

Паспортту, шериг биледин боду ап чоруур. **Документилерлиг билдириишкинни дараазында адресче чорудар:** 667001, Кызыл хоорай, Рабочая кудумчузу, 4.

КЫЗЫЛДЫҢ БАШКЫ УЧИЛИЩЕЗИ

1983-1984 өөредилге чылында сургуулдар хүлээп алырын чарлап турар.

1. **ШКОЛА САЛБЫРЫ** (8 класс дооскаңнарга). Эге класстар башкыларын болгаш улуг пионер вожатыйларын белеткеп турар. Өөренир хуусаазы — 3 чыл 10 ай.

2. **ШКОЛА САЛБЫРЫ** (10 класс дооскаңнарга). Эге класстар башкыларын болгаш узаткан хүн бөлүктериниң кижизидикчилерин белеткеп турар. Өөренир хуусаазы — 2 чыл 10 ай. Орус дылга (диктант). математикага (аас-биле) шылгалда дужаар.

3. **ШКОЛА НАЗЫ ЧЕТПЭЭН УРУГЛАР АЛБАН ЧЕРЛЕРИНИҢ САЛБЫРЫ.** (10 класс дооскаңнарга). Уруглар садтарының кижизидикчилерин белеткеп турар. Өөренир хуусаазы — 1 чыл 10 ай. Орус дылга (диктант). ССРЭ төөгүзү (аас-биле) шылгалда дужаар.

4. **ШКОЛА НАЗЫ ЧЕТПЭЭН УРУГЛАР АЛБАН ЧЕРЛЕРИНИҢ САЛБЫРЫ.** (8 класс дооскаңнарга). Уруглар садтарының кижизидикчилерин белеткеп турар. Өөренир хуусаазы — 3 чыл 4 ай. Орус дылга (диктант), математикага (аас-биле) шылгалда дужаар.

5. **КҮШ-АЖЫЛ САЛБЫРЫ** (10 класс дооскаңнарга). Ортумак школаның 4-8 класстарынга күш-ажыл болгаш черчение башкыларын белеткээр. Орус дылга (диктант), математикага (аас-биле) шылгалда дужаар. Өөренир хуусаазы — 1 чыл 10 ай.

Школа болгаш школа назы четпээн уруглар албан черлериниң салбырларынга кирер кижилерниң музыка дыңнаар аргазын хынаар. Школаны 4 болгаш 5 демдектиг дооскаңнарны кирериниң шылгалдазы чокка (пландан 60 хуузун) хүлээп алыр.

Педучилищеге кирерде дараазында кижилер чиигелде алыр эргелиг:

1. Мактал бижиктер азы алдын медаль-биле шаңнатканнар.
2. Совхозтардан, бүдүрүлгелерден, организациялардан доктааттынган чурум ёзугаар чорутканнар.
3. Өөрениир-биле шилип алганы мергежилинге 2 чылдан эвээш эвес үе иштинде ажылдааннар.
4. ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштеринге 2 чылдан эвээш эвес үе иштинде албан эрттирген, курлавырже халашкан шериг албанныглар.

Педучилищеде бот-тывынгыр уран чүүл бөлгүмнери, хөйнүң ыры, вокалдыг болгаш инструменталдыг ансамбль, танцы ансамбли, спорт секциялары ажылдап турар.

Сургуулдарны нийти чурум ёзугаар стипендия-биле хандырар. Эргежок чугула херек кижилерни общежитие-биле хандырар.

Өөренирин күзээннер директорнуң адынга билдириишкинни дараазында документилерни кошкаш киирер: № 286 майыктың эмчи шынзылгазы, билииниң дугайында документ (боду-биле). 3х4 см хемчээлдиг 4 фото-чурук, күш-ажыл дептеринден ушта бижилге (кадрлар килдизинден шынзыткан), өөренир дээш келгеннер төрүттүнгенинин дугайында херечилелди азы паспортту, шериг биледин азы киир бижээн херечилелди (келдиртикчилер) боттары көргүзер.

Документилер хүлээп алыры июнь 1-ден июль 31-ге (8 классты дооскаңнар), июнь 1-ден августуң 14-ке (10 классты дооскаңнар) чедир.

Кирериниң шылгалдалары августуң 1-ден 20-ге чедир.

Сургуулдар составынга киир санаары августуң 21-ден 25-ке чедир.

Училищениң адрези: Кызыл. Колхозная кудумчузу, № 56 бажың.

Алтай болгаш Бурят көдээ ажыл-агый институттары хүндүскү салбырларга кирер күзелдиг кижилерге белеткелдиң кирип өөренир курузунга хүлээп алыышкынны чарлап турар.

Өөрениириниң хуусаазы — 2 ай курска май 15-тен июль 15-ке, чаңгыс ай курска — июль 1-ден август 1-ге чедир.

Өөренирге дээш акшаны шилчидер адрези: **Барнаул хоорай. Күрбанк эргелели, № 140004 агар сан.**

Документилерни Тыва АССР-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозун дамчыштыр чорудар. **Адрези: Кызыл хоорай. Ленин кудумчунуң № 30 бажың, телефоннар №№ 2-41-44, 2-22-50.**

Кызылдың үлетпүр барааннарының садыының магазиннеринге ажылдавышаан, өөренир садыгжыларны болгаш кассирлерни база чалап турар.

Кызыл хоорайда чурттап турар, ортумак билиглиг кижилерни хүлээп алыр.

Айда 54 рубль стипендияны алдышаан, 6 ай иштинде өөренир.

Өөредилгени дооскан соонда оларны Кызылдың үлетпүр барааннарының магазиннеринче ажылдадып чорудар.

АЙТЫРЫГ ТУРГУЗАР АДРЕЗИ: Октябрьская кудумчу, 29. Кадрлар килдизи. Телефон № 2-42-49.

КЫЗЫЛДЫҢ № 11 ТЕХНИКТИГ УЧИЛИЩЕЗИ дараазында мергежилдиг кижилерни ажылче чалап турар: автомашиналар чолаачылары, автокраншылар, автомобильдер септээр слесарьлар, газоэлектросварщиктер, бызаңчылар, штукатурлар, дашчылар, малярлар, машинакчылар, кладовщиктер, товароведтер, экономистер, ажыл-агый эргелекчизи, хандырылга инженери, хандырылга бюрозунуң начальниги, хандырылга начальнигиниң оралакчызы, ажыл-агый участогунуң мастери, кадрлар килдизиниң инспектору (машиналап билир), кассир, септелге-тудуг цегиниң начальниги.

УЧИЛИЩЕНИҢ АДРЕЗИ: Кызыл хоорайның Магистральная кудумчузу, № 1 «б», чедер автобустар №№ 15, 6.

ЧАРЛАЛДАР

Кызылдың үлетпүр барааннарының садыы чайгы үеде бичиилеп, үүрмектеп садар барааннар садары-биле долу эвес ажыл хүнү-биле ажылдаар пенсионерлерни чалап турар.

АЙТЫРЫГ ТУРГУЗАР АДРЕС: Кызыл, Октябрьская кудумчу, 29, телефон 2-42-49, кадрлар килдизи, ажыл шагының үезинде.

Кызылдың аъш-чем барааннар садыынга

көдээ ажыл-агыйның сезоннуг үезинде совхозтарга барып ажылдаар механизатор мергежилдиг кижилер хереглеттинип турар.

Хүлээп алдынган кижилерниң ажылдап турган черинде шалының 75 хуузу артар болгаш совхозтардан кол ажыл төлевирин алыр.

База-ла Кызылдың аъш-чем садыының №№ 50, 34, 3 магазиннеринге кассирлер, садыгжылар, экспедиторлар хереглеттинип турар.

Ажылдаар күзелдиг кижилерниң айтырыг тургузар адрези: Кызыл хоорайның Октябрьская кудумчузунда № 29 бажың, 7-ги кабинет, телефон № 2-54-36.

Кызыл хоорайның чаагайжыдылга комбинады чурттакчылардан ээзи чок ыттарны болгаш моортайларны хүлээп ап турар.

Дужааган 1 ыт дээш 1 рубль, 1 моортай дээш — 50 копеек төлээр.

КОМБИНАТТЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл хоорайның Кочетов кудумчузунда № 165 бажың, телефон №№ 2-24-62, 2-22-07.

1—2 класстың хоорайлар аразынга рейс кылыр чолаачыларны, хүндүс болгаш дүне-даа үелерде автобустар септээр слесарьларны, автоэлектриктерни, слесарь-жестянщиктерни, мотористерни, агрегатчыларны, кол механиктиң килдизиниң слесарьларын, чазаныкчы-бызаңчыны, бүдүрүлге чериниң арыглакчыларын, контролёрларны, абонемент талоннарын септередир кондукторларны, сумка кассазының кассирин, кассеталар уштур кондукторларны, табельщикти, секретарь-машинакчыны, автобус билеттерин септередир агентини ажылдаары-биле чалап турар.

Айтырыг тургузар адрези: Кызыл. Дружба кудумчузу, 55, ПАТБ. кадрлар килдизи, хүнүн-не 8-тен 17 шакка чедир. Телефон № 2-13-32.

Кызылдың ПАТБ-зи автобустарга ажылдаар «Д» категорияның чолаачыларының курузунга кижилерни хүлээп алырын үргүлчүлеп турар.

Өөренир хуусаазы 5 ай. Өөредилге үезинде айда-ла 90 рубль стипендия бээр. Өөредилге дооскан соонда автомобиль чолаачызының 2-ги клазының документизин тыпсыр.

Өөренирде эргежок чугула чүүлдер: хоорайга киир бижиткени. 20 хардан куду эвес хар-назы. 8 класстан куду эвес билииниң документизи.

Адрес: Кызыл. Дружба, 55, кадрлар килдизи. Хүнүң-не 8-тен 17 шакка чедир.

КҮРҮНЕНИҢ КЫЗЫЛДА ПЕДАГОГИКА ИНСТИТУДУ

Хүндүскү салбырның бирги курузунга дараазында факультеттерге:

Физика-математика факультединге — математика болгаш физиканың тускай мергежилдеринге. Факультет математика болгаш физика башкыларын белеткээр. Өөредилгениң хуусаазы 5 чыл.

Филология факультединге — тускай мергежилдери: орус дыл болгаш литература; орус дыл, литература болгаш тыва дыл, литература. Факультет национал школаларга орус дыл болгаш литература башкыларын; орус дыл, литература болгаш тыва дыл болгаш литература башкыларын белеткээр. Өөредилгениң хуусаазы 5 чыл.

Бойдус-география факультединге — тускай мергежилдери: биология болгаш химия; география болгаш биология. Факультет биология болгаш химия башкыларын; география болгаш биология башкыларын белеткээр. Өөредилгениң хуусаазы 5 чыл.

Эге өөредилге факультединге — тускай мергежили педагогика болгаш эге өөредилгениң методиказы. Факультет эге класстар башкыларын белеткээр. Өөредилгениң хуусаазы 4 чыл.

Институтка кирерлер дараазында экзаменнерни дужаарлар:

Физика-математика факультединге: математикага (бижимел-биле болгаш аас-биле), физика (аас-биле), орус дылга болгаш литературага (бижимел-биле).

Филология факультединге: орус дыл болгаш литература тускай мергежилинге — орус дылга болгаш литературага (бижимел-биле болгаш аас-биле), ССРЭ төөгүзүнге (аас-биле), даштыкы дылга (аас-биле), орус дыл, литература болгаш тыва дыл, литература тускай мергежилинге — орус дылга, литературага (аас-биле, бижимел-биле), ССРЭ төөгүзүнге (аас-биле), тыва дылга, литературага (аас-биле).

Бойдус-география факультединге: биология болгаш химия тускай мергежилинге —биологияга (аас-биле), химияга (аас-биле), физикага (аас-биле), орус дылга, литературага (бижимел-биле). География болгаш биология тускай мергежилинге — географияга (аас-биле), биологияга (аас-биле), химияга (аас-биле), орус дылга, литературага (бижимел-биле).

Эге өөредилге факультединге: орус дылга, литературага (бижимел-биле, аас-биле), математикага (аас-биле), ССРЭ төөгүзүнге (аас-биле), тыва дылга (үндезин националдың кижилеринге).

Кирерин күзээн кижи билдириишкинин ректорнуң адынга киирер. Билдириишкинге кожар документилери:

1. Ортумак эртемниң дугайында документизи (боду-биле).
2. Школа директору, класс удуртукчузу болгаш школаның хой-нийти организациязының удуртукчузу ат салган характеристика (ажыл стажы чок кижилерге). Бүдүрүлге стажтыг кижилер сөөлгү ажылдап турган черинден бүдүрүлге удуртукчузу база ол ышкаш партия, комсомол болгаш профэвилел организацияларының удуртукчулары ат салган бүдүрүлге характеристиказын киирер ужурлуглар. ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштеринден курлавырже халашкан кижилерниң шериг кезээниң командылал чериниң характеристиказын киирери албан эвес.
3. Медицина справказы (№ 286 хевир ёзугаар).
4. 8 фото-чурук (бөрт чокка, 3х4 см хемчээлдиг).

Бүдүрүлге стажтыг кижилер администрацияның шынзылып кааны күш-ажыл дептеринден ушта бижиишкинни билдириишкинге кожар.

Пединститутка конкурстан дашкаар кирер кылдыр улус өөредилгезиниң органнарының чоруткан кижилери районунуң берген бижиин хүлээп алыр комиссияга көргүзер.

Институтка кирерин күзээннер паспортун, шериг биледин (курлавырда шериг хүлээлгелиг кижи) азы киир бижидилгениң херечилелин (шериг баар назылыг кижи) боду көргүзер.

Билдириишкиннер хүлээп алыры 1983 чылдың июль 31-ге чедир.

Кирериниң экзаменнери август 1-ден 20-ге чедир.

Документилерни дараазында адресче чорудар: Кызыл хоорай. Ленин кудумчузу, 34, Пединститут, хүлээп алыр комиссияга.

БАЛГАЗЫННЫҢ ОРТУМАК ПРОФЕССИОНАЛ-ТЕХНИКТИГ № 2 УЧИЛИЩЕЗИ

1983-1984 өөредилге чылынга сургуулдар хүлээп алырын чарлап турар.

Училище аныяк оолдар, кыстарны дараазында мергежилдерге өөредип үндүрер:

1. **КАЛБАК БИЛИГНИҢ ТРАКТОРИСТ-МАШИНИЗИ.** 8 классты дооскаңнарны хүлээп алыр.
2. **МЕЛИОРАЦИЯ АЖЫЛДАРЫНЫҢ МЕХАНИЗАТОРУ.** 8 классты дооскаңнарны хүлээп алыр.
3. **КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ ДИРИГ АМЫТАННАРЫНЫҢ ВЕТЕРИНАРЛЫГ ЭМНЕЛГЕЗИНИҢ БОЛГАШ КАЖАА ДЕЗИНФЕКЦИЯЛААРЫНЫҢ ОПЕРАТОРУ.** 8 болгаш 10 класстарны дооскаңнарны хүлээп алыр.

8 классты дооскаш, өөренип киргеннер училищеге 3 чыл, 10 класс соонда —1 чыл өөренир.

Училищеге мергежилдерге өөредиринден аңгыда сургуулдар шуптузу III класстың чолаачызының эргезинге өөренип, дужаар.

Сургуулдар спорт секцияларынга болгаш бот-тывынгыр уран чүүл бөлгүмнеринге киржип болур. Ол ышкаш техниктиг чогаадылгага база өөренир. Сургуулдар ыяш-даш чонар, демир угуулзалап, чуруур бөлгүмнерге өөренир, мотоспортка киржир болгаш фотолабораторияга практиктиг өөредилгени эртер. Сургуулдарны шуптузун халас общежитие-биле, ажылдаар болгаш аңаа-даа кедер идик-хептер-биле, хүнде 4 удаа чем-биле халас хандырар.

Сургуулдарның өөренип эрткен үезин күш-ажыл стажынга киир санаар.

Сургуулдарны училище доосkужеге чедир Совет Армияның хүрээлеңинге келдиреринден хостаар.

Өөрениш доозупканының соонда бир ай төлевирлиг шөлээни бээр.

Училищени дооскан кижилерге техникумнарга азы институттарга кирер үезинде чиигелделиг болур.

Училищени дооскаңнар ажыл-агыйларга барганда аныяк специалистиң дугайында хоойлу күштүг болур, оларның көжүп чедериниң хөлезизин төлээр, квартира-биле хандырар.

ХҮЛЭЭП АЛЫРЫНЫҢ НЕГЕЛДЕЛЕРИ:

Өөренирин күзээн аныяк оолдар, кыстарны шылгалда чокка хүлээп алыр.

Дараазында документилер херек:

Директорнуң адынга билдириишкин.

Ада-иезинден, төрелдеринден билдириишкин азы совхозтан болгаш өске-даа организациядан чоруткан бижик.

Билииниң дугайында херечилел азы аттестат.

Төрүттүнгениниң дугайында херечилел азы учёттан уштунганының демдеглээн паспорт.

Киир бижээн херечилел азы шериг биледи.

Чурттап турар черинден болгаш ог-бүлезиниң дугайында шынзылга.

Эмчи шынзылгазы (№ 286 майык).

8 фото-чурук (3х4 см.).

Училищеге өөренирин күзээннер бо чылдың августуң 28-те аңаа ылап келген турар.

УЧИЛИЩЕНИҢ ТУРАР ЧЕРИ: Балгазын суур, № 2 КПТУ.

КЫЗЫЛДЫҢ УРАН ЧҮҮЛ УЧИЛИЩЕЗИ

1983 чылда сургуулдар хүлээп алырын чарлап турар. Аныяк оолдар, кыстарны училищениң культура-чырыдыышкын ажылдарының салбырынга «Клуб ажылдарының режиссёру» деп мергежилге өөренирин чарлап турар. Өөрениириниң хуусаазы 3 чыл. 10 классты дооскан болгаш культура албан черлеринде ажылдап турар аныяктарны ол салбырга хүлээп алыр.

Училищеге кирер кижилер мергежилиниң зайы-биле шылгалдаларны дужаар: шүлүктерни номчуур, беседа кылыр, проза чугаалаар, орус дылга болгаш литературага (чогаал бижиир), ССРЭ төөгүзүнге (аас-биле) шылгалда дужаар.

Директорнуң адынга дараазында документилерни кошкан билдириишкинни киирер: 286 майыктың эмчи шынзылгазы, билииниң дугайында документ (боду), 3х4 см. хемчээлдиг фото-чурук, күш-ажыл дептеринден ушта бижилге, культура килдизинден чоруткан бижик.

Документилерни 1983 чылдың июнь 9-ка чедир хүлээп алыр.

Кирериниң шылгалдалары 1983 чылдың июнь 10-дан эгелээр.

Училищениң адрези: Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, № 2 бажың, Кызылдың уран чүүл училищези. № 38 кабинет.

САНАЖЫЛГА ЧЕКТЕРИ

ССРЭ-ниң күркүш-ажыл ажаалга кассаларының санажылга чектери-биле үлетпүр барааннарын магазиннерден садып алыры дыка эптиг болур. Ындыг чектер-биле 200 рубль болгаш оон-даа улуг өртектиг кандыг-даа барааннарны төлеп болур. Оон-биле кады чектиң ээзи ол барааннарны садып алыр акшаны бодунга ап чорбазы аңаа кончуг таарымчалыг-дыр.

Санажылга чеги садып алыкчының бодунуң акша документизи болур. Санажылга чегин кассада салган счётта азы ажаалга кассазынга кижиниң бодунуң киирген акшаның күсели-биле ажаалга кассазы 200-тен 10.000 рубльге чедир түңнүг кылдыр берип болур.

Чурттуң кайда-даа районунуң күрүне болгаш кооператив садыгларының магазиннеринге санажылга чегин берген чери хамаан чокка садып алган бараан дээш төлевир кылдыр берип болур. Берген хүнүнден эгелээш, ийи ай иштинде чек күштүг болур.

Бир эвес санажылга чеги кандыг-бир чылдагаан-биле доктааттынган хуусаазында ажыглаттынмаан болза, ону кайда-даа тел ажаалга кассазынга көргүзүп болур. Ындыг чекте айыттынган түңну ээзиниң күзээниң ёзугаар садыышкынга киир санаар ийикпе азы акша-биле дедир эгилип болур.

ТЫВА АССР-НИҢ КҮРКҮШ-АЖЫЛ АЖААЛГА КАССАЛАРЫНЫҢ ЭРГЕЛЕЛИ.

телевидение

ИЮНЬ 7-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». 8.40 — Эртенги гимнастика. 8.55 — Концерт. 9.40 — «Өшкүжүгеш». Мультфильм. 9.50 — Г. Мамлин. — «Июнь. Москва. Чертаново». Телешии. 11.45 — Телемедээлер. 11.50 — 14.15 — Чапсар. 14.15 —Телемедээлер. 14.35 — «Беш чыл — кижи бүрүзүнүң херээ». Документалдыг фильмнер. 15.25 — «Хоойлу билир сен бе?» 16.10 — Н. Минутко — «Мен сен болгаш өскелер-даа». Уругларга телешии. 17.25 — Бистиң корреспондентилеривистиң чугаалары. 17.55 — Концерт. 18.15 — «Чурук бүрүзүнде — хүн». 18.30 — 18.45 — Чапсар. 18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — «Улус чогаадылгазы». Теледопчулал. 19.55 — «Твой сын, Земля». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 1-ги серия. 21.00 — «Үе». 21.35 — «Мээң ажылым — мээң бажыңым». Эртем-тайылбырлыг фильм. 21.45— Футболга делегей чемпионады. Голландияның болгаш ССРЭ-ниң шилиндек командалары ойнаар. 22.45 — 23.50 — «Моцарттың веги» деп фильм-концерт.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — «Уругларга аңчыгаштар дугайында». Ленинградтан дамчыдылга. 12.30 — Француз дыл. Өөредилгениң 2-ги чылы. 13.00 — «Филька и Макензен». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 2-ги серия. 14.30 — И. Стравинский. «Петрушка». Балет музыказы. 15.05 — Орус чугаа. 15.35 — Документалдыг фильмнер. 16.00 — Телемедээлер. 16.05 — 18.15 — Чапсар. 18.15 — Телемедээлер.

КЫЗЫЛДАН

18.30 — Телемедээлер. 18.40 — Мультфильм. 19.00 — «Чогаалчы болгаш үе». 19.30 — Телемедээлер. 19.45 — Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг удунар, чаштар!». 20.15 — Чурттуң телестудияларының документалдыг фильмнери. 21.00— «Үе». 21.35 — 23.05 — «Калбак-кара кадын». Уран-чечен телефильм.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

КИНО

ИЮНЬ 7-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Километры риска» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 21.20 шактарда.

«ПИОНЕР»: Киносборник 9.30, «Василий Буслаев» 10.40, 12.30, 14.50, 16.40, 18.30, 20.20 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Голова Тереопа» 14.00, 15.50, 17.40, 19.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Формула света» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Операция Ы и другие приключения Шурика» 17.00, «Гонщик идет на риск» 18.40, 20.30 шактарда.

«ЧАЙГЫ»: «Черная мантия для убийцы» 15.00, 17.30, 19.30 шактарда.

АГААР

Республикага шокар булуттаар, хаттың күжү секундада 5—10 метр чедер. Дүне 1—6 градус чылыгдан чамдык районнарга 0—5 градус соок. Хүндүс 21—26, чамдык районнарга 13—18 градус чылыыр.

Кызылга чаъс чагбас. Хаттың күжү секундада 5—10 метр чедер. Дүне 2—4, а хүндүс 22—24 градус чылыг болур.

Тываның күрфилармониязынга кол бухгалтер, кассир, секретарь-машинакчы (ажыл стажтыг болза улам эки), кол администратор хереглеттинип турар.

• •

Күрүне филармониязынга ажылдаары-биле:
чолаачыларны,
филармония бажыңынга ажылчынны,
электрикти,
вахтёрларны,
аштакчыларны,
кассирни,
тудугжу-ажылчыннарны,
автомеханикти болгаш
кол бухгалтерни чалап турар.

Тыва күрүне филармониязынга ажылдаары-биле концерт башкарып чорудуп шыдаар, чечен чугаа номчуур артист, бас-гитарага ойнаар (инструменталист) артист дүрген хереглеттинип турар.

Филармонияның турар чери: **Кызыл хоорай, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, № 58, кадрлар килдизи. Телефон 2-46-02, 2-49-40.**

Бай-Тайга, Барыын-Хемчик, Өвүр, Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем районнардан Бии-Хем районунуң «Өөк», «Хадың», Каа-Хем районнуң «Совет Тыва», «Енисейский», «Кызыл тук» болгаш Тандды районнуң С. К. Тока аттыг совхозтарынче көжүп, хойжу, инек кадарчызы, механизатор болгаш тудугжу боор ажылдаарын күзээр кижилерни Тыва АССР-ниң Күш-ажыл талазы-биле күрүне комитеди чалап турар.

Чаа черлерже көшкен ажылчыннарны квартиралар-биле хандырар болгаш барган ажыл-агыйынга баштайгы 2 чыл иштинде күрүне чиигелделерин алыр эргелиг. Күркомитет кожер кижилерниң баар черлеринге чедир хары угда акша дузаламчызын база бээр.

Айтырыг тургузар адрестер: **Кызыл хооркүүскомнуң, Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик райкүүскомнарының күш-ажыл килдистери болгаш Кызыл хоорай, Советтер бажыңы, кабинет № 422, телефон № 2-34-42, Күш-ажыл талазы-биле күрүне комитеди.**

Редакцияның адрези: 667000. Кызыл. Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу бажың № 3 Телефоннары: Редакторнуң 21-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-2354, карыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш үлетпүр килдистериниң 2-31-75, пропаганда болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, корректорларының 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Чагыг № 1040.

Солун неделяда 6 катап үнер.

Тыва АССР-ниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херек териниң талазы-биле күрүне комитединиң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—01448